

ఇందు నచ్చు పాఠాలు.

— అక్షరములు —

పు రు షు లు.

- 1 శూత్రధారుడు
- 2 నటుడు
- 3 బలరాముడు
- 4 పోషకుడు
- 5 భీష్ముడు
- 6 కృష్ణుడు
- 7 అభిమన్యుడు = అష్టనపుత్రుడు
- 8 మందారుడు = అభిమన్యుని పేడుక చెలికాడు
- 9 ఘటోత్కచుడు = భీముని కుమారుడు
- 10 శారకుడు = ముని
- 11 విష్ణుకర్మ = శారవపురోహితుడు
- 12 రామావధాని = బలరాముని పురోహితుడు
- 13 దుర్యోధనుడు = శారవాధిపతి
- 14 లక్ష్మణుడు = దుర్యోధనుని కుమారుడు
- 15 భద్రుడు = శేషేంద్రుడు

శ్రీ లు.

- చేనది = బలరాముని భార్య
 కేకేయి = బలరాముని కుమారుడు
 చంద్రమణి = దాసి
 కుత్తికా = కృష్ణుని భార్య
 శుభద్ర = అష్టనపుత్రుడు
 పుష్కరిణి = పుష్కరిణి
 పుష్కరిణి = పుష్కరిణి
 పుష్కరిణి = పుష్కరిణి

దైవప్రార్థన

నీ స్వర్గోక్త వాసిమా జనకనీ నామంబు

నిర్మలం బగుగాక నీదురాజ్య

మరుడెంచు గాక నీ స్వాంతంబు పరలోక

విధమున భవివర జేరుగాక

నన్మదీయం బగు నను దినాహారంబు

నేతేళను నను గ్రహింపు మాహ

మాఋణముల మేము నై రింపినట్లు మా

ఋణముల నీవు నై రింపు నాయన

మమ్ము శోధన పాలుగా జమ్మ బాక

కిరవ జనుబొరికిని నొలంబింపు మలత్త

స్వర్గరాజ్యంబు బలమును శతలక్షమిచ్చు

ప్రవలము కొదు నింతంబు నగమదేవ.

అభ్యుక్త.

మూర్ఖుండేయస్వామినే నమః

శ శి రే ఖా నా ట క ము.

— స నాం ది —

శ్రించపదవృత్తము.

(కామాచిరాగము, అదితాశముమీదఁ గీర్తనగాఁ బాడవచ్చును)

హైమవతీచంద్రానన కంఠం డలహిమగిరిలటి యభసనియింపం
గామమెలర్పం జిత్రమునందున్ శునమశుభిరతి గడలుఁగొనంగన్
నేమముదాల్పన్ భామినియందు స్మిరతివొడమఁగను నిరతిశయంబై
యామె విచారం బైనమహేశుం డభిలషితిఁగలుగు సకలరతంబున్

ప్రస్తావన.

(చాంద్యంతమున నూత్నధారుఁడు)

నూ— (అకాశమును జూచి) తల్లి సరస్వతీ ! నాకు గుర్విహమయినదయ్యెను
దావళిదేరాసుసారంబుగ, సకలభావా సారస్యవిగ్ధులును, నవరసపరిజ్ఞానతోవిదు
లను నగు నీసభాసదుల చిత్రముల రంజింపజేయుభారముఁ బూనియెఁజి.
కాదు. కాదు. ఇట్లుననే ! కన్ను నియోగించిన నీవు నాచెంగలునుండి ప్రయోగము
నడిపించుచుండ నాకెట్టిదరము !

శి॥ ఆమ్రఫలముక రసమును నారగించి । బీజమును విడువొల్కె సామాజికులును,
“వరప్రసాదానక్తి వరలునుంటు । దోలఁగఁబడువరె యిచ్చుచుదోషమున్ను. 2
నాతోడి కుశిలవులను సాక్షాద్భారతీశీతులయి తన్మృగములొయన మృదు
మధుర వాక్పతులయి నిర్దళ ప్రయోగదక్షులయి నా యింగితముం జెలిసి సంచ
రించువారు గావున—

(అర్థోక్తియందు నేపద్యమున) ఔకాశు.

నూత్రి— అహ, ఇంగితమునె కాదు సమయముం గూడఁ జెలిసి నటుఁడు వచ్చు
చున్నాఁడు.

నటు— (ప్రివేణిచి) బావా ! నీవు పలుకువాక్యములయందు సరస్వతి. యెద్దియో నీ కానతిచ్చినట్లు వినబడె. వినడగుదునేని ఆయానతి వినఁగోరెద.

నూత్ర— నీకంటె నా కాపు లెవరు ? నాతోనద్దేవి యిట్లు వచించె. వత్సా ! ఇంత కుము స్నాంధ్రభాషయందు రూపకములు విరళముగనున్నవి. ఆవియు రసవిరుద్ధ పరుష నాట్య భూయస్యములును, గలకలధ్వని ప్రధానములును, విధేయరస నిరాదరములును, బామరజనమాత్ర ప్రృథ్వములునయి యుండుటంబట్టి నాకుఁ దల యేరెత్తి హృద్యకవితాధురీణుడగు కవిని నెమకి నెచుకి.

మ॥ బహుళగ్రంథవిధాతయై హరితసద్వంశ్యుండు సత్కీర్తి ధూ ర్వహుఁడైయొప్పు భుజంగ రాయకవి వక్త్రంబుం బ్రివేణిచి చి త్రిహరిశ్చంద్రి సమాఖ్యనాటకముఁ బెద్దలెమ్మచుఁ జేయించి స న్మహితంజా శశిరేఖ పెండ్లికథ కొత్తల్పించఁ జేయించితిన్. 8

ఆరూపకమును నీవు యథోచిత రసాభినయచతురులగు సీవర్థమువారింగూడి

యనుకూలముగఁ బ్రయోగించుమని.

నటు— బావా ! ఈ నాటకము నింత కై వారము సేయఁ గతంచేమి

అ॥ నటనమునకు గీతనైపుణ్యమునకును । దగినవృత్తజాతి తరుచుగలుగ నితరకవులు వాని నెంచి రచించుట । కాదరంబుఁ బూన రచింప నచట.

ఈ నాటకమందో వృత్తవైచిత్ర్యమేగాక తత్తద్రసములు యథోచితముగఁ గాన్పించుచున్నవి ఎట్లన—

సీ॥ అల నుభద్ర రమేశు నభ్యర్థమున కేగి కడు విలపించుచోఁ గరుణరసము మందారకుం డభిమన్యతో వికటోక్తులఁడెడిచోటను పోస్యరసము తరుణిఁ దేరగఁబోవు తరి ఘటోత్కచుడల్క నుదిర్తుఁడైనచో రాద్రరసము అతఁడు ద్వారకనుండి యలరుఁజోడిని దెచ్చు పాలు పెఱిగించు నద్భుతరసంబు

గీ॥ భీమజుఁడు కారవులఁ జిక్కుఁ బెట్టుచోట । వీరము నుయోధనాథులు వెఱచిపాలు చోటను భయానకంబును సొంపుమీఱ । నందు శృంగారము ప్రధానమగుచునలరు.

నటు— అట్లయిన నస్మదీయ నాట్యవిద్యాచాతుర్యమున కనుకూలించిన రూపకము నేఁడొదవుటంబట్టి యతికుతుకము నొందుచు మనవారిలో నెవ్వం డేప్రాత్రమున కర్హుండని యెంచుచుంటి.

సీ॥ విటు లెంచుచునుండుట । రేవతియును హలియును శశిరేఖకు వరునికొంచు పోల్క దోచెక । భావిక్రియ కనువుగావె పాత్రములెల్లక.

కావున పోదము రమ్ము.

(నిష్క్రమించిరి.)

స్థలము ౩ అంతఃపుర సౌధము.

(రేవతిబలధదులిలు, చంద్రమణి, మొదలగు తగు పరివారమును అంతఃపుర సౌధమునఁ

(బ్రవేశించుచున్నారు.)

బలరాముడు— ఎట్టెట్టు రేవతి ! నిన్న యేమిజరిగినది ?

రేవతి— మనశశిరేఖ చెలికత్తెలుగూడ బొమ్మలపెండ్లిండు సేయుచు నొకబొమ్మను శశిరేఖయనియె, నొకబొమ్మ నభిచున్వందనియెఁ బేరులుపెట్టి ముచ్చటగా నుత్సవముఁజేసిరి.

బల— అప్పుడు శశిరేఖ యుక్కడసేయుండెనా ?

రేవ— అక్కడసేయుండెను. తనకిష్టములేనట్లు సిగ్గుతోఁగూడిన శోషముతోఁగను బొమ్మలు ముడిచి “ అమ్మాయీ మీరీలాటో యాటలాడిన నే నిక్కడనుండ ” నని నాలుగుదుగులు వేసినది.

బల— (నవ్వుచున్నాడు.)

రేవ— చెలికత్తెలు వేతులుపట్టుకొని తిరుగఁ దీసికొనివచ్చిరి.

బల— అప్పుడమ్మాయి యేమిచేసినది ?

రేవ— అమ్మాయి చూచియుఁ జూడనట్లు బొమ్మలపెండ్లి యగునగతవఱకు నూర తున్నది.

బల— ప్రేమసీ ! మన శశిరేఖ కభిచున్వనియల దిష్టమయియుండునా ?

రేవ— వారిరువురు నొకయింటనే పెరిగి యీడుబోడుగా నుండుటచే నాపిల్లలట్లు చేసికొని వచ్చియురాని రక్షాననులోనుండిన మనపిల్ల యేమిపెల్లదించును.

బల— ఆలాగునకాదు. నోట చచ్చిచకపోయినను జేష్టలచలన నింగితము జెలియఁ జెచ్చును. ఎవను శశిరేఖ లభ్యప్రాయ మెట్లుండునో కనుగొలదము పిల్చింపుము.

రేవ— చిత్రము. (దానింజూచి) చంద్రమణీ ! శశిరేఖని విల్చినికొనిరమ్మ.

చంద్ర— మంచిది. (నిష్క్రమించుచున్నది.)

బల— అమ్మాయికఁ బెండ్లియీదు వచ్చినది. కావున నే యట్లు సిగ్గుపడుట.

రేవ— ఔను. అమాట నే ననుకొనుచు నే యున్నాను.

బల— ఔనుగాని తగినవరుండు కాన్పించకున్నాడఁ అందులకై త్రొక్కిశ్చాడు చున్నాను.

చ॥ నిరియోగగూడనగ గులము చేతుల, దయ్యః ॥ బ్రేనేనియక

సగనతో దుర్లభం బనియఁ జాలిన రూప కులభ్యః పద్మిణీం

బరగన శౌర్య మబ్బు. దదివారక కల్పన విద్యనున్న, య

స్వీకరణకు ముండినం దరుణభావ సుభావ చగుం చలోపరి !

ఎనయ చంద్రమణి యశేక రాజుల నెఱుగినది. బానితో నానఁచియు.

(చంద్రమణియు, శశిరేఖయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

శశిరేఖా నాటకము.

శశి— (సమీపించి తండ్రిగారికి నమస్కరించుచున్నది.)

బల— రా, అమ్మా రా. (తొడమీదఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని) అమ్మా బొమ్మల పెండ్లిండ్లకు నాకబలియైనదా ?

శశి— (సిగ్గుతో నవ్వుచున్నది.)

బల— చంద్రమణీ ! నునయమ్మాయికిఁ దగిన వరుని వక్కాణింపుము. నీ వెఱుంగని రాచకొమరు బుండరు.

చంద్ర— ఆసామాన్య లావణ్యగణ్య యగు శశిరేఖకుఁదగినవరునిఁ జెప్పట ముకరము గాదు. వినును మీ రడిగితిరిగాన నాయెఱిగిన కొలఁదిఁ జెప్పెద.

కవిరాజ విరాజితము.

(జంఝూటిరాగము - చాపుతాళము.)

యదుకులభూషణ సజ్జతోషణ యాతతభాషణ సీరధరా
మదనుసితో నెనయై తగురూపున మాటలసాంపున నేరుపునకా
ముదమిడఁ జాలుచుఁ జూచినమాత్రన ముద్దుమొగంబునఁ జాల్గొనఁగా
మదమతీడగు సంచుఁదలంచెద మాగధరాజ తనూభవునికా.

బల— ఈతనికి శౌర్యాదార్యాదులు గలవని యెంచఁగావున నన్యనిఁబేర్కొనుము.

చంద్ర— త ర ల.

(కేదార రాగము - రూపక తాళము.)

కలఁడు మాశవరాజపుత్రుఁడు కామసన్నిభ రూపుఁడుం
గులమునం బలువన్నె కెక్కిన కోమలాకృతి యుత్తఁడుం
బెలుచనా సిరిచే జగంబునఁ బేరుకెక్కిన మేటియుకా
లలనకుందగువాఁ డటంచుఁదలంతు మీమది యెట్టులో.

బల— విద్యాశౌర్యములులేని యీతఁడు మనశశిరేఖ వుద్దియగునా ?

చంద్ర— అట్లయిన మఱియొకనిం జెప్పెద వినుము.

చంద్రవర్తవృత్తము.

అంగరాజనుతుఁ డాతతధనుశ్ | మంగళాకృతీయు మాన్యగుణములుకా
బొంగ నుత్కుల పోతురి యతఁడీ | యంగనామణికి నర్హుడగు నొకొ.

బల— విద్యచేఁ బేర్కొని యుక్కు పెక్కుగలిగిన లెక్కయే ! ఇంకొక్కని వక్కా
ణింపుము.

చంద్ర—

గీ॥ పెక్కుసంపదచేతఁ బేర్కొన్నవాఁడు | సరసతమ నాస్పదంబును శౌర్యశాలి

అద్య లెన్నేనియును నేర్పి వెలయువంగ | రాజతనయుండు దగు నేమొ రాజముఖికి

రేప— చంద్రమణీ ! ఈతనికి నీవు చెప్పిన గుణములలోఁ గులరూపంబులు కొంత
తయై తోచుచున్నయవి.

బల— వరాశ్వేషణము మిక్కిలిప్రయాసము. ఒకటివదిరిన నొకటి కుదునదు. తూడి నంతవట్టు బహుగుణయుక్త నొక్కనిఁ జక్కగా విచారింతి చెప్పుము.

మయూర రుతము.

చంద్ర— (హంసధ్వని రాగము - ఏకతాళము.)

జనమాన్యండున్ ఘనజన్యండున్ । సద్గుణగణ్యం డభిమన్యండున్
గుణధున్యండుం బటుశౌర్యండున్ । గోగుచివర్యం డతిధైర్యండున్
మనగృహమందుం దులలేకెందున్ । మానినిపాందుం గన ముదమందున్
గనుఁగొన నేలా యితరులజాలా । కాంచనచేలా గ్రజవరశీలా.

శశి— (ముఖవి కాసముతోఁ దలవందుచున్నది.)

చంద్ర— (రేవతికి శశిరేఖా జూపి కన్ను గీటుచున్నది.)

బల— పినికేమి మఱియొక్కం జెప్పుము.

ర గ డ.

చంద్ర— (కేదార రాగము - ఆటతాళము.)

మహిమండై తగు రాజరాజమహారాడు న్వరరూపశాలియు
బహుశేధన సంపత్తి నొప్పిన భాగ్యవన్మయబాతమాళియు
బరుఁగుగాండల లక్ష్మణుండును బరిధువగ్గములోని వాడగు
గురుచలంబునఁ బుట్టికన్నీరుఁ గొన్న వాడెలవాగ కీడగు.

18

బల— మంచిది చూతిము, అమ్మా శశిరేఖా ! లక్ష్మణుఁ డెల్లవిధముల నీడగువాడు. శిశు వానియొ దిష్టమగునా ?

శశి— (ఆత్మగతము) అభిమన్యన కీయరా యేమి ! (తలవందుకొనుచున్నది.)

రేవతి— సకలసుగుణ విలసితుడగు సభిమన్యండుండఁగా— (అర్థోక్తియారు)

బల— అభిమన్యండు ధనహీనుడై మన యిల్లు సేరియున్నాడు. తండ్రులన్ననో యడవులపాలై యుండిరి. మున్నెచ్చిన సుభద్ర పొందుచుండు సౌఖ్యము మనము కన్నులారఁ జూచుచున్నాము. ఇంక మనశశిరేఖ నిచ్చిన నత్తగారి కన్న నెక్కువ బావుకొనునా.

రేవతి— మీచెల్లెలిమహారాడు కనుక చెప్పవలసినమాట చెప్పితిని, అట్లుపైని మీచి తము.

శశి— నాన్నగారూ ! నే నాడుకొనఁజోయెద. చెలికత్తెలు నిరీక్షించుచుందురు.

బల— (ముద్దుబెట్టుకొని) అమ్మా ! వెళ్ళి యాడుకొమ్ము (శశిరేఖ నిష్క్రమించుచున్నది) రేవతి ! ఎంతవెదకిన నింతకంటె దగు వరుడు కానరాడు. నుయో ధనుఁడర్థబలము సంకబలమును గలవాడు. మనకుఁ గడుం గూర్చినవాడు. ఇంతకు నుయోధనుని తాత్పర్య మెట్లున్నదో తెలియదుగదా. ఎవ్వరైనఁ దగుపెద్దలు వీనికిం గూర్చురు గావలె.

దోహాతుడు— (ప్రవేశించి) యదుకులోత్తమా! భీష్మద్రోహిలు వచ్చియున్నారు.
 బల— (నిష్క్రమించి భీష్మద్రోహితో ప్రవేశించి) ఈవీరము నలంకరింపుడు.
 (ముగ్ధుడు సుపవిష్టులగుచున్నారు.)

శేవ— (లేచి భీష్మద్రోహులకు సమస్కరించుచున్నది)

బల—

చ. కుశలమె యాచి కేమునకుఁ గుంతికి నాసులూత్మజాతకుం

గుశలమె తత్సూక్ష్మలక్షణన్ చ తిర్క్కుటిబాంధవాళికిం

గుశలమె పొందుపుత్రులు నుఖు ల్నొలి నొదిల వాంఛనమునే

కుశలమె లక్ష్యుండు బాధకొటిన్ ప్రతాపనే చూడే.

14

దోహ— ఎల్లరు డేసరి న నున్నవారలు.

బల— అయ్యో! మీరు కాణ్యకులేక వచ్చువాండువారు. ఎద్దియేని గొప్పకాణ్యం
 బుండవలయు. కావున ను మృత్యుప్రసించిన కాణ్యకు నెలవెందు.

భీష్మ— ఆసన్న వివాహ వ్యయస్కయగు బాధి కా పటి నీవంగలిగియుండ మాబోం
 ట్ల రాకకు గతము చేయ నడగవలెనా.

బల— (ఆత్మగతము) వీరవేది నిమిత్త మగుగగనములకు లక్ష్యుని విషమమై
 వచ్చియుండవచ్చును కాకతాళిదముగా వచ్చితిని నెవ్వరు క్షుణ్ణతోయి
 చున్నది వివను వీరినోటనే విచారకాక.

(ప్రకాశము) అయ్యో! మీరు వెల్లిచ్చినమంట ను గోకి గాతే.

ద్రోహ— ఇందు సుబోధముగాని నేమి ముందవచ్చున ?

చ. కలదుగదా సుమోధుని గానిపుత్రులకు లక్ష్యుండు

ద్విలసితరూపసంపద సవీన సుమాన్యులకు మాన్దరంబుం

దెలివిని చ్ఛనీయులకు సుధీజనములకు తాళకాధిగా

ట్టులజూడు నీవెఱుంగుని ప్రొత్తగ జెప్పగ నేమి లైచిన్.

15

శేవ— (ఆత్మగతము) బౌరగా! వెన్నలములకులీరగా భీష్మద్రోహి ఎవరు
 చుట్టడు మేనల్లుఁ డింట చచ్చివాడో మెజిరిగియు నెట్లు నగవచ్చితి ?

భీష్మ— బలభద్రా! నినును

కరిబృహితి వృత్తము.

(శీరాము - ఏకతాళము.)

కా వేళుండు నిన్ను బలపగు కా వగు సరి హెచ్చుగా

గోరికొని యిటు వియ్యచునుమిమఁ గుదాకొని తలచునుదుం

శీరి నుము నిటుబందె పింతిమిది చేయుచునును జెప్పగ

వేర నుదువగ నేమికలొక వింతచునాజుడె యాతలనున్.

16

దోహ— ఉ॥ ఈదేశయగ గవాలపలు యిగపులు ముమ్మయనుగుడు వీరికిన్
 జోడనరూపమై మిగుల జోడ్వలమిరిచును సంపదన్నతుల్

పోడిమిమీలుడు - డు గరిపోల్పుగా లక్ష్యబాలకుండు పూ
బోడియుఁగూడఁ దానియును బూవును గూడిన పోల్కెనుండదే.

బల — అయ్యా మీరును ధృతిరాష్ట్రుఁడుమామగారును పెద్దలుగదా. మీ రెనర్హ
కృత్యము నాలోచింతురే. మీరు శ్వయిఁచిన దానిని గాదనునంతపాటి సాహ
సికులుగలరా ?

భీష్మ — నీవు పరిజ్ఞాతవు. సంబంధమా కొత్తవి కాదు. లోటుపాటులు గాన్పించవు.
కావున నిదివఱకే నిశ్చయించియుండువు. మే మిందు నిమిత్తమాత్రిము.

బల — దుర్యోధనుని భారమును మా భారమును మీయందే యుండ మే మిందు స్వతం
తులముగాము.

భీష్మ — రేవతీ ! వివాహసంబంధకృత్యమందుఁ దండ్రుకవలె దల్లికిని యుక్తాయుక్త
విచారణ కలిగియుండవలె. నీ కిది సమ్యక్మేకదా.

రేగ — పట్నీకిఁ బత్యాజ్ఞ యవలంబునీయుముగదా. అటుపై మీరు పెద్దలు. మీరు
నిశ్చయించినదానిని నేను గాదనునంతటి దాననా. నన్నడుగ నేల. మా మఱుఁ
గారితోఁ గూడ నీసంగతిఁ జెప్పి వెళ్ళఁగోరెద.

భీష్మ — (జనాంతికము) ఆచార్యవర్యా ! రేవతీ సతిమహిమలు పూర్ణాంగికారి
సూచకములు గాకున్నవి ఏలాకో.

దోణు — (జనాంతికము) ఒకవేళ నీశశిరేఖ సభిమన్యున కేవలెనా యీమె కభీప్రా
యమున్నదేమో ! ఆతిఁడుఁ దగువాఁడుగదా. ఇవి మనము మునుపనుకొనిన
మాటలేకావా, దుర్యోధన పక్షపాతము వలధరు నిట్లు ప్రేరేపించుచున్నది.

భీష్మ — అమ్మా రేవతీ ! కృష్ణునితోఁ జెప్పియేపోదుము.

బల — అయ్యా ! ఆసన్నమగు కార్యమనకు విలంబించ నేల ? “శుభస్యశీఘ్ర”మృని తప
బోటి పెద్దలు చెప్పదురు. కావున సుముహూర్త నిశ్చయముచేయుండు.

దోణు — (చక్కగా విచారించి) ఎల్లండి వ్యూహమలకుఁ బ్రద్రతారాబల యుక్త
మయిన ముహూర్తముగలదు. (స్వగతము) ఇంచుక దోషము మాత్రియు గలదు,
వివాహ మెట్లుగనో తెలియదు.

బల — అట్లయిన దుర్యోధనాదులం దోడ్కొని వివాహమునకు విజయంచేయుండు.

ద్రో — తథాస్తు. సుముహూర్తము వ్యవధిచాలదు. పోయినచెప్పదము.

బల — చిత్త మట్లనేచేయుండు (భీష్మదోణులు పరిక్రమించుచున్నారు.)

భీష్మ — ఆచార్యవర్యా ! ఇంతయు నిశ్చయించితిమిగాని కార్యము సెకవేరునని
తోచవలెన్నయది. అంతంగము తృప్తిని బొందలేదు.

ద్రో — నాకును నట్లే తోచుచున్నది. ఇంతకును భావికాల కార్యము దుర్యోధము
గదా. కృష్ణునియభిప్రాయ మెట్లుగనుకో. అందు పొండవపక్షపాతిగదా.

భీ — బలభద్రుండు కృష్ణుని యాలోచనమునకు మరలువాఁడుకాదు. వినును గృష్ణునితో

శశి రేఖా నాటకము.

సంభాషింతుముగదా.

(నిష్క్రమించిరి.)

బల—

శీ. కలిగెగదా నేడు ఘనరాజ్యరమ నొప్పు నట్టిదుర్యోధను చుట్టరికము
చేకూరెగద నేడు శీతాంశువ కృత సమరూపమని గూర్చిన ముదంబు
సిద్ధించెగద నేడు చిరకాంక్షజీయమా మరుకులసంబంధగరిమ మనకు
బ్రాపించెగద నేడు పటువైభవమునఁ బెండిలి యొనరించు వేడుకయును
గీ. తలపనట్టి తలంపు నేడలవడెగద । దయ్య మెప్పటి కెయ్యది దలంచు నొక్క
యిప్పటికి నిట్టి సంతోష మెనయవలె । సర్వకృత్యము భాగ్యవశముగదె. 18
రేవ—అర్యపుత్రా! నేను దమకు విన్నవించగలదానను గాను. కాని యైన మనవి
చేసెద.

గీ. ఎలవిధములఁ దగిన మేనల్లుఁ డింట । నిలిచె నభిమన్యుఁ డలన్నివైఁ దలంపుదగిలి
యొన్న గతివోచుచుండెను గన్పె మదియు । నిట్టిపనినన్యధా నేయ నేటితలంపు.
చంద్ర— తల్లిదండ్రులు కన్యకలయెడల స్వతంత్రులైనను వివేకులును భావిపల
భావక్లుబ్ధునగు కన్యకల యభిమతము గూడ ముఖ్యము. అదియునుంగాక మన
శశిరేఖ యింతకుమున్ను రాచకొమరుల నే నుడివినప్పడు తక్కిన వారల నుజ్జగించి
యభిమన్యువేరు విన్నంత నే వికసన్ముఖాంభోజ యయ్యె.

బల— స్త్రీలు సరియైన యాలోచన నేయువారుకారు. తుదాతురుండగు సాంధుఁడు
మనిడిపండ్లంజూచి రుచ్యములని తినబోవురీతి గార్యాగ్రుండ నగు నేను
వెలుపలకుం దేనెలొలుకు నీమాటలకై భ్రమజెందుచు నే. ఏవాఁడు స్త్రీలు దీర్ఘాలో
చనములుచేసి లోకము నుద్ధరించిరి. జ్ఞాన విజ్ఞాన ఘనధనులగు ఋషిశ్రేష్ఠులకు
నీపాటితెలివి లేకయే కాఁబోలు స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యము లేదనిరి. శశిరేఖ కన్నె.
కన్యలకు సుతరాము స్వాతంత్ర్యములేదు. స్త్రీలకుఁ బురుషుల కంటె శీఘ్రముగ
యౌవనము వచ్చుచుండుటచేత యౌవనము వచ్చుకఱ తగినవరుని నిశ్చయించియొంచ
వలసిన భారము తండ్రియందుంచబడెను. అందుకైన స్త్రీలయౌవన ప్రాప్తి
.. ర్యాకజనితాభిలాష మనేకపురుషాన్వేషణచుందు వినియోగింపఁ బడెన నిర్దిష్ఠ
పురుషునియందే లగ్నమగును. దానివలన దాంపత్య మనుకూలించును. మీరాడ
వాండ్రి ; శశిరేఖ చిన్నపిల్లి. మీరుఁ గార్యాకార్యవిభేదము తెలియదు. పాప
దరిద్రుడై మనపంచఁజేరిన వానికి జూచుచుఁ గన్నె నెట్లీయఁదగుదును.

రేవ— ఇవి యన్నియు నిట్లుండ, అఁడుపడుదు సుధద్ర. ఆమె ఖేదపడిన మనకు
శ్రేయము కాదని నాతలంపు. మఱదిగారు గూడ నిదివఱకు ఏదిరవుంకి
దాంపత్య మనుకూలమని నూచించిరి. లక్ష్మణుఁడు తిక్కవారలకంటె
నెక్కుండైనను నభిమన్యునితోఁ దులనూగువాఁడు కాఁడు. అట్లునై మీచిత్తము.

బల— నేనుమాత్రము పిల్లసౌఖ్యము గోరువాడనుగానా మీ కీవెట్టియేమి ?

చ. ఎనయొకయింత గానక యహీనమహావిభవంబు లానుయో
 ధనునికె గోడలైన మన తానురసాక్షియు నా సహస్రలో
 చనుసతివోలెఁ గాంచుటకు సందియమించుకయేనిఁ గల్గునే
 పనివడి నీవు నాయెరుటఁ బల్కుగఁ నేటికి నిన్ని పల్కులక.

20

లేవ—వివరము—(ఆర్థోక్తియందు)

బల—నీవు మఱిమఱి నాయెరుట నీవివరము మై యెద్దియుఁ జెప్పఁబోతిమి. వివాహ
 ప్రయత్నముఁ జేయుటయే నిశ్చయము. పదపద.

(ఆందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ప్రథమాంకము.

శ్రీ

మార్కం డేయస్వామి నే నమః.

శ శి రే ఖా నాటకము.

ద్వితీయాంకము.

[కృష్ణుడు, రుక్మిణి ప్రవేశించుచున్నారు.]

కృ—రుక్మిణీ! వింటివిగదా, భీష్మద్రోణులు చెప్పివెల్కినమాటలు. మా మున్నగారి కెప్పుడును సుయోధనునియందే పక్షము. ఏపక్షమైనను గార్య మిట్లు చెవగొట్టు కొందురా!

అ. నవశిరీషమునకు సవతిగుళికే రేఖ । లక్ష్మణునకు నీల దలంచు టెల్ల నరయఁ గాకిముట్టియకు దొండపంటిని । గట్టినట్లు గాదె కంబనీత్ర.

రుక్మి—మీరు చెప్పినమాటలు సరియేకాని సుయోధనుని పక్షమునఁ బిల్ల నడుగవచ్చిన భీష్మద్రోణులయొద్ద నీ సంబంధము తగదని యన్నవిధముల నొక్కి చెప్ప వచ్చునా?

కృ—భీష్మద్రోణులకైనను మేనల్లుఁ డభిరున్ముఁ డుండె నని తెలియక వచ్చుట గాదు. మేనల్లుఁకుఁ గన్యనిచ్చుట న్యాయమని తెలియక గాదు. దుర్యోధనుని బలాత్కారముచే నతని పక్షముననున్న హేతువులు బట్టి లెప్పుడుగదా యని యర్థాంగీకారముగా వచ్చియుడిగిరి. అంతమాత్రముననే మాయన్న గారు పిల్ల దాని నిచ్చెదనని యొప్పుకొనిరి.

రుక్మి—ఈ తద్దయుఁ గన్యకాభ్యులయి లెల్లియుఁడండ్రయు నుండ మీరొక పెద్దలయొద్ద గిట్టనిని నెక్కులుమాటలు బల్కునేల మీ యొద్దకు వచ్చి వారడిగినో యల రేవతిబావగాదు బాబో బద్ధులువెంటు రింతటికిఁ బాల్పడుటేకద మీకు నేటికికా.

2

మీకుమాత్రమే మేనల్లుఁడా? బావగారికి మట్టుకు మేనల్లుడుకాఁడా.

కృ—చెడ్డపని జరుగుచున్నప్పు డొకరు పిలువవలెనా! శశిరేఖనివారుమై నేను మాత్రము శ్రేయస్సుకొరవలసిన వాడఁగానా.

రుక్మి—మీకిదివఱకే పాండవపక్షపాతులను పేరువచ్చినది. మీ రభిరున్మునికిఁ గన్య నిచ్చునటు కార్యోచిత్యమును దెలుపుడి చేయదు. మీపక్షపాతమునే తెలుపుడి జేయును.

మతకోకిల.

దైవయోగము నేరికైనను దప్పు జేయఁగ శక్యమే
యేవిధంబున నెంచినన్మన యిచ్చ చొప్పున వచ్చునే
భావి కార్యవిధానము ల్మెడబాటుఁ జెంద వొకప్పుడుం
గావున న్మనమింత చింతిల గార్య మేమి వధూమణి.

8

రుక్మి—అయినను మీరును మీరునుండ నీకష్టనిష్ఠరములకు నేనుబాల్పడనేల. సుభద్ర
యాయన చెంగట నేమి చెప్పియున్నదో మీ చెంత నేమి చెప్పునున్నదో యేమి
జరుగ నున్నదో అన్నియుఁ దటస్థభావము గాఁ జూచుచుండెద.

(సుభద్ర కన్నీ ధ్వవంపుచుఁ బ్రవేశించుచున్నది. రుక్మిణి లేచుచున్నది)

సుభ— (సమీపించి కృష్ణునితో) చూచితివా చిన్నన్నయ్యా ! పెద్దన్నయ్యా చేసిన
యాక్రమము ! చిన్నతనమునుండియు నింటంటెఱిగిన మేనల్లుఁడుండ దన హతు
శశిరేఖ లత్తుఁజునకిచ్చెదనని భీష్మద్రోణులతోఁ జెప్పిపంపినాడు. ఇంత వయస్సు
గడపిన భీష్మద్రోణులకైనను వివేకము లేకపోయెనా ?

సీ. అన్నతోవిశ్వాంబు నందుదునంచును ముచ్చటలంబడి మురియుచుంటి
శశిరేఖయభిచుర్య చాన యటంచును బలుపురిచెంగటఁ బలుకుచుంటి
వివ్వొంపునెఱపులు వేయివిధంబుల వదనలచెంగటఁ బరపుచుంటి
ననబోడి యభిచుర్యనకు నీడటంచును బలుచుఱుఁగూకటు ల్గులుచుచుంటి

గీ అకటయిన్నియు వృథయయ్యెఁ బ్రాణనాధుఁ డడవిబట్టి చరించిన యట్టివిధియుఁ
గలిగె నాసుతునకుఁ బెండ్లిగాక యున్నె । మేనటీకమన్న ముచ్చటమించెగాని.

రుక్మి— సుభద్రా ! దుఃఖించకమ్మా మీచిన్నన్నయ్యగా రింతవఱ కార్యములే
చెప్పచున్నాడు. ఇది తగదని భీష్మద్రోణులతో నెన్నియో నిష్ఠురోక్తులొడిచారు.
మీచిన్నన్నయ్యగా రేమిచేయుదురు. శశిరేఖ బావగారి కుమార్తెగదా. బావగా
రితోఁ జెప్పము.

సుభ—మీ బావగారిదగ్గఱ జరిగిన సౌభాగ్యము వినుము. నేను వెళ్ళి అన్నయ్యా
యిది ధర్మమా. నన్ను గాపాడినట్లే యభిచుర్యుని బెంచి పెద్దవానింజేసి విద్యా
బుద్ధులు జెప్పించితిని. శశిరేఖ యభిచుర్యుని భార్య యని యెన్నెన్ని మాదులో
నీసోట నగఱివిగదా. మేనల్లుఁడుండగా నొరుల కీయవచ్చునాయని యడుగ
నతఁడు,

ఉ. ఇంచుకలేక భర్త కని కేగఁగఁబుత్తునితోడగూడి మా
పంచకుఁజేరి యుంటి వికర బాలికనిచ్చిన నిన్నుఁబోలుచుం
గంచములోనికి నెత్తుకుఁ గానక పల్కుడగడ్డ బొందుఁగా
కెంచగ మీదుభాగ్యముల నెల్లను జూరెనె రెండుచేతులన్. అని పల్కె.

కృ—

ఈ చింతిలకమ్మ దుఃఖమునఁ జేడ్పడకమ్మ యెలుంగురాలపడక

వంతలఁ గుండకమ్మ చెలుచా! నయనంబుల నశ్రుబిందువుల
దొంతర నేయకమ్మ పటుదుర్భరతాపముఁ బొందకమ్మ నీ
వింతగ న్రుంద నీ సుతున కెమ్మెయిఁ బెండిలి గాకయుండునే.

6

సుభ—అన్నయ్యా! ఏవోగంతుకుఁ దగిన బొంతి దొడకయు పోదు. నాకుమారు
నికొకఁడెండిలి కాకయుపోదు. కాని యీ పలుకులు పొండవులు కనిన నేనుదురు.
పుంపులకుఁ బారువముగాని ద్రవ్యమా కాకలెనది? బాంధవ్యచుయిన పాటింప
వలదా.

రుక్మి—సుభద్రా! మాచుక్కగారేనన్నది?

సుభ—వదినా! ఈనాటలతో నేమిపనియున్నది. వెద్దవనినెయందు లోపమున్న
దనిచెప్పిన నాకెలిపాపము. అవిడక కిందినలేక చెప్పవలసిన దంతయుఁజెప్ప
నది చాటుము చిత్రము! తోఁబుట్టినవాఁడు వ్యతిరేక ప్రవర్తనఁడయి యుండ
కనిన గారు హితమురు నెఱపుదుండె.

కృ—నీవు చెప్పిన పిచ్చుటఁగూడ నన్నయ్యకు చునన్న కడుగుండుట మిక్కిలి
చిత్రముగ నేయున్నది. నేనొకనేళఁజెప్పినను వినునఁతొరము.

రుక్మి—అగ్రపుత్రా! మనశశిరేఖకు నభివన్యనియం దురాకము ముండుగా
నున్నది.

కృ—నీకెటుల తెలిసినది?

రుక్మి—

గీ. మోముదమ్మనిఁ జిలువపువ్వమొలకలెత్తఁ. కాచియునుకూడ దభివన్యనుద్దేశాన్ని
కొన్నిపల్కియొక బల్కను కొంగరుదానియి. చుగుటబల్లినిలజింప వెగటుపడును
అదియొకగాక భీష్మద్రోణుల కచ్చికోయిని మొదలు మొగము పుల్లకే-పఁ
జెలులతో నయిన దిన్నగా నాకుకొనకున్నది. అయ్యయో! బావగారు శివరేమయభి
ప్రాయముచుగూడ వమ్ముజేసిరిగా. మొత్తమేమోమో విడ్డబంబె డ్డినను చున్న
దనఁ జూచువా రెంత ముగ్గుటబొందుదురో.

సుభ—వదినా! ఇదియేకదా నాకోరిక తక్కినవారికింబై నాయన్నలకు నా
యందుఁ బ్రేమ మిక్కిలి కలదని యచుకోవని, తుదకట్లువుటఁ బెలోనయిన
నెఱుంగఁయితి.

కృ—అమ్మయీ సుభద్రా! ఇంత గండగోళముగనున్న యీవెండి జనుగుచని
తోచదు, దైవమేమిచేయనన్నదో తెలియదు ఇంతకమాటఁజెప్పెదను. శి
రేఖబంగారుకత్తియే నీనింత వలవలాడనేల రిలముగా

గీ. చెలియలా! లక్ష్యమొండె యాచిన్నికన్నె. బెడ్డియాడిన మాపుక బెట్టుకొనకు
మాడుగడియలలో నీరు పుత్తునకును. దానితలమీఁజియుండెడి దారివెళ్ళ.

సుభ—అన్నయ్యా! నీకు నాయం దట్టియభిమానము నేడేకాదు. నోజనమునుండి యుండును. నీయట్టిసమర్థుడగునన్న నాకుండఁగ నభిమన్యునకు వివాహము కాదను భయము నాకేల. ఆగర్భశ్రీమంతులగు మావెద్దన్నయ్యగారికి నేను గర్భవతి డ్రురాలనైతిని.

కృష్ణ—(అలోచించి) ఒకవేళ నేనన్నయ్యగారితో గుణదోషములు వక్కాణించి సంబంధముఁ ద్రిప్పజూచితినేని ఆయన భీష్మద్రోణుల యెదుట సంబంధ నిశ్చయ ముఁజేసి సుముహూర్తము నైతము ధ్రువపఱచి యెట్లుత్రిప్పవచ్చునని తప్పుకొను మాటపలుకుదురు.

సుభ—అన్నయ్యా! అట్లయిన మీపంచకుం గూటికిఁ జేరితివని పలుమాటలు మీచేత నని పించుకొనుటకంటె నెందైన విచ్చమెత్తుకొని జీవించుటమేలు. నాకింక మీయింట నన్నము దినవలసిన యోగ్యత తప్పఁగాఁబోలు. చిన్ననాటనుండి శశిరేఖతో నొకకంచమునఁ గుడుచుచు నొకమంచమునఁ బండుచు నత్యుమరాగ యుక్తుడై యుండు నభిమన్యు కుమారు డిటుపై నెట్లులుండునో.

కృష్ణ—అమ్మా! నేను శశిరేఖ నిమ్మటకు స్వతంత్రుడను గానుగాని నీకును నీకుమా రునకును రెండు పట్టేశ్వయన్నముఁ బెట్టజాలనా? నాయింటనున్న నిన్ను దెప్పి పోటుమాట లాడువారెవరు! ఇంతమాత్రమునకై విచ్చమెత్తుకొవలెనా. ఇట్లు నీవిడుమలఁబడుచున్న నయ్యపక్షేర్తి మాదికాదా.

రుక్మి—శశిరేఖ యన్నమైనను ముట్టక పరితపించుచుఁ జెలికడైలతో నుద్యానవనము నకుంబోయె. ఎంతముగయైనఁ బ్రాణ మంకురించినది గాని కేవల బాలిక కాదుగదా. అభిమన్యుడు నెందని యేగి కాప్పించవండె. వారి కన్యోన్యము రాగములుపుట్టియుండ నవిదాపశక్యమే.

కృష్ణ—సుభద్రా ప్రాదక్షిణ్యము. భోజనమునకు వేళయైనది. చింతింపక లోనికిం జనుము. నేనును వెడలెద.

మత్తకోకిల.

దైవయోగము నేరికైనను దప్పజేయగ శక్యమే
యేవిధంబున నెంచిన నృప యిచ్చచొప్పునవచ్చునే
భావికార్య విధానము ల్వడబాటుఁ జెంద వొకప్పుడుం
గావున నృప మింత చింతిలఁ గార్యమేమి వధూమణి.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ద్వితీయాంకము.

(శ్రీ)

మార్క గణేయస్వరూప సంహిత.

శి రే ఖా నాటక ము.

౪౬౬

తృతీయాంకము.

(శిరేఖయుఁ జెలికఁతెలు నుద్యానవనమునందుఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

శి—చెలీ! భ్రమరికా! చూచితే నిచ్చలు సేవంపండుచున్నది యయ్యో నీ గుఱ్ఱు లేమాని చిగుళ్ళచే నెఱ్ఱబాటి నావై గోపించినదివలెఁ గాన్పించుచున్నది. ఈమల్లెతీగ చక్కని మొగ్గులదొడిగి యక్కడక్కడఁ బువ్వులతో నింపు నున్నది. దీనిపువ్వులఁగోనెదఁ (సమీపించి) అబ్బబ్బా! చెంగిటికివచ్చినవారిని సహించ శక్యముగాక యన్నివలె బహుభాగమున బుట్టిగచుచున్న సేవే. (బెడరుచున్నది.)

భ్రమ—(రెండవదాని నుద్దేశించి) వధుకిరితా! శిరేఖ నేడు ప్రాత్రుతి నవలం బించుచున్నది. తాను నీరువోసి పెంచినమొక్కలకై యంతఃపెరిగి యెందు చున్నదేమే.

మధు—ఇవియన్నియు వయస్సు తెచ్చి నెట్టుచున్న మార్పులు.

శి—ఇదె సంపంగిపువ్వు; దీని నీకు గోపి నెట్టుదునా (సమీపించి చెప్పుట)
తోడిరాగము - అటతాళము.

తరల. చెలిమికత్తె యటంచు జేదాకఁ జేర వచ్చితి మెల్లనం
తెలియ నీగతి యకాటసంపంగి తీవపయ్యెరతామనన్
మలంగి కంఠముఁ జుట్టి బిగర మాటికి న్వదలింపిం
దొలంగ జేరుచు నుండె దీనికి దోసమేమి యొనర్చితన్.

భ్రమ—చెలీ! శిరేఖా! సంపంగి యెమిచేసినది. నీ పోయినవధుమాటి యిదియన్ని యు మాటివట్లు తోడంచుచున్నది.

మధు—శిరేఖా! పోనిమ్ము. కేశాకూళి దగ్గర నున్న పోగడవెట్లు నీప్రియమునఁ బెట్టు. (చేయూరయిచ్చి నడిపించుచున్నారు.)

భ్రమ— వసంతి తిలక.

ఈవంక లేఁబొగడ యింపగు హొమ్మ కెలక
వేసేలు పూలు పుణివింబడఁ జిమ్ముమండెక
నీవింతసేపిచట నిల్చుము శాంతివాయుం
బ్రవీచుచుండె నిట బాలసమీపణంబుల్.

చెలీ! ఇటుఁ గూర్చుండుము.

శశి—అట్లే. (కూర్చుండి పూవులు పైఁ గురియుట నభినయించి) అబ్బిబ్బా! ఇది యేమి, అగ్ని కణవర్షము గురియచున్నది. చెలులారా! మీకేమిపగజేసితిని! ఇచ్చటికి దీసికొని వచ్చితేరేమి! ఈవర్షము మీపైసోకలేదా! మీరెట్లోర్పుకొంటిరి. దీనికెదియేనిం బ్రతిక్రియ నేర్పితరా!

మధు — (జనాంతికము) భైమరికా! శశిరేఖకు విరహతాప మెక్కుడగుచున్నది. అభియన్యుడింత తాపమునఁజెట్టి చెంగటికైనను రాదాయెను. ఏమిచేయవచ్చును.

(అభియన్యుడు చెలికానితోఁ బ్రవేశించుచున్నాడు.)

అభి—ఇచ్చట శ్రీలవాక్యములవలె వినవచ్చుచున్నది. ఎవ్వరేని వనవిసోరమునకు వచ్చి యుండును. కావున నీ పువ్వుటిగమున నుండిమాతము.

మందా— మిత్రమా! ఇదిరహిత కడుదప్తుఁ డైవ్వితివి. ఇప్పుడైన సుఖముగాఁ జల్లని గాలిదగులుబోటుఁ గూర్చుండఁదచున్న దొంకలోనికి దొరియలబోనికి లాగుచున్నావు. నేఁచచ్చటికి రాఁజాలను. నీకేమో లోపల దిగులుపుట్టినది. నీదిగులు నీవు కానలేక తన నాభింగలుగు పదిమళ్ళముం గానలేని కన్నారి న్ముగమువలె గానం బరిభ్రమించుచుంటివి. నాకురాక తప్పనా పద (బొదరింటఁ బ్రవేశించుచున్నారు)

అభి—జూసో! ఎవ్వరో యచుకొంటిని. నామ్రియ శశిరేఖయే.

మ. పయ్యదచెంగు వెన్ననిలపై నొకయిండుక జీరు కాడఁగా నెయ్యపుబోటు లిన్నగటు నిద్దపుతీవలఁ జూపు మండఁగా నొయ్యనఁ గొప్పవీడ నొకయోరకు మాటికి జేతదిద్దుచుం దొయ్యలిచ్చుద్వియయ్య మరుతూఁపయిడెందము దాకెగొల్బునకొ.

మందా— మిత్రమా! నీకొక్క మరుతూపు దగిలినదిగాని నాకొడలెల్ల ముండ్లుగీరు తొనిపోయి సలకెత్తుచున్నది.

అభి నీవు గండ్రగోళపెట్టక గవంతినేపు మాటలాడక యుండుము. శ్రోత్రపీయూ పురుగువారి పలుకులు విందము.

మందా— అట్లే.

శశి— చెలియలారా! ఈతొమ్మిదలు చెవులు నిమ్మకమ్మ రొదలునేయుచు నన్నా మూస పెట్టుచున్నది. ఈవకుళవృక్షముకిడ నిలుచుట బాధాకరముగానున్నది. కొంచె చువతలకైన బోవుదముగంసు [పరికిమించుచు] అబ్బా! యీతొమ్మిద నన్ను వెంటాడించి యిచ్చటికిఁగూడ వచ్చుచున్నది.

(భ్రమ—నీమేరి వాసనకై చుటిగిన తేటి నిన్ను గనిపెట్టియేయుండును.)

అభి—(స్వగతము) ఈభ్రమరిక నన్ను జూచినదా యేమి!

(ప్రకాశము) అన్నన్నా! ఆచంచరికము చంచలాక్షిని మిగుల నేచుచున్నది.

మందా— అఁ యాచంచలాక్షి నేచలేదుగాని నిన్నేచుచున్నది. ఏమి యింతటి యత్యైశ్వము! నాబోటి చుహాకౌర్యుఁడుండ నీకింతటి జేలతనంజేల.

అభి—ఎన్నఁడు? జెప్పవైతివి. నీవు మహాకౌర్యుడవా!

మందా—కౌర్యమున కేమికొడుకు. మున్నొకసారి నేను నలుగురు శూరుల కాశ్వునరికితిని

అభి—కాశ్వునరుకుటయూ కౌర్యము! తలలు నరుకవలెఁగాని.

మందా—తల బదివఱకెవరో నరికరి. పిమ్మట కాశ్వునరికితిని.

అభి—నుంచుపని చేసితివి

మందా—ఈమాటయే మానాయనయ్య యొకసారి యనునప్పటికి నాకు కోపమువచ్చి యొక్కడకో పారిపోతి.

అభి—ఆయ్యో! ఇప్పుడు గూడ నావైకొపించి పోపోవా యేమి?

మందా—నీవు ములమృతవా?

అభి—మహాకూరుడవు. మూల నన్న ములమృతమైనదనా నీకోపము.

మందా—నాకు కోపము వచ్చినప్పుడొడలు తెలియదు ఒకసారి నాకు నూతి యొడుగు నున్న బట్టలనుదుకు రాతిబండవై గోపమువచ్చి చేతులతో తెగబడితిని. అప్పుడే యీమణికట్టు విరిగినది. తర్వాత ముములమృతమై చచ్చినప్పటికి నాకు కోపము వచ్చి యొచ్చటికో పారిపోతిని.

అభి—అది ఇదివఱకు విన్నమాటే.

మందా—అట్లు పారిపోయిన తర్వాత నా కి నేకకష్టములు సంభవించినవి నేనీ యుముదాటి బెల్లపుకొండవలె బోవుచుండగా వెంట కనుగొనెనో యొక చీమ కనుగొని నేను బెల్ల పడవారిండుబోవుచుంటిని దుర్భిప్రాయపడి చీమల దండును తెచ్చెను. దండలతయు వెనుకను, యిండు చీమలుముందును కోలాహలముగా బయలుదేరి నామీదికి వచ్చెను అప్పుడు నే నేమిచేసితినో యెఱుఁగుదువా?

అభి—ఏమి చేసితివి?

మందా—పాకపు చలిమిడివలె బిజ్జిలిగిని కాలుగాని కన్నుగాని కనుపక తంతు నెలుకు బడిపోతిని.

అభి—నీవు పాకపు చలిమిడివలెనున్నచో జీవులు వఱితిక్రములొని యుండవచ్చును.

మందా—అవును నే నాదుచుండగా నే నుచి యొక్కడివోగాని కోట్లు, పదిల, నేలు, మడలు, పగులు, ఒకట్లు అట్లు వచ్చి నన్నావరించినవి. నీ నేను వైకి గంభీరముగ నున్నను, ఆయ్యో! తగ్గడికొక్కడను ఏ యి లోలోన మిక్కిలి గేడ్చితిని. గంగాధనాని నాకుఁ బ్రత్యక్షుడైనను కన్నీళ్లు నెలయేళ్ళయిపారినవి. నీళ్ళుపారగానే దండు అవతలికిఁ గ ఇవతలికిఁ గొంచెము చెదరినది. అప్పుడు నే నాసందునబడి వాయువేగ వేగములతోఁ బరుకెత్తితిని. అదియొక గండముగఁదచి ప్రజలముఖములు యో బ్రదికితిని. బ్రతికేమాత్రమేమి లాభము నీతోపాటు బాధపడుటయేగదా.

అభి—వయస్యా! ఏమంటివి?

మందా—ఏమంటినా నామాటవినక శశిరేఖం జూడమంటిని.

శశి—ఈమీద ఈ గానిరూపం నచ్చివున్నది నాకోకిలమును గాని మునున్నది. దీని
నెక్కడ తప్పించుకొనఁచుచు

భ్రమ—

కలిరాజవిరాజిత వసము.

(తోడరాగము - ఆదితాళము.)

అచటకే బోవకు మోమునూ బయలంటును మోముజీ తెగునూ
నచికెలనూ, ను మోచెలియా నినఁ జే దు మోచెలి వైగలేనూ
కచములఁ బిట్టకు మోము తా యిటు గందకు మోగుణసంబిదితా
ద్రవ్య న మొదకు మోమునూ మోము బడకు మోరతినిభ్రమదా.

శశి—ఏలకో నాకోకిలము నేదాగ పువహారమునకుఁ బోగక న్నడచి.

భ్రమ—దా! ఎ త - మధువులైతలు వైసె గురునా పంచమ స్వరముతో నా
మెల్లం బ్రతిఘోషించి బాటమన్న యీ కోకిల గానము ఎందము రిమ్ము.

పు. వై తల్ల నానల్లు నన్నే పరితరచుచున్న నా కోకిలస్వరము
మిక్కిలి గున్నహము గానున్న! వీరిచేతనా నన్ను పించెదరు? చాలుచాలు.

శశి—మిత్రము! ప్రియశశి శశిరేఖ! ఎల నాడును గోకిలారావము దుస్సహముగనే
యెన్నుచి. ఈపాపుతానామముల ముద్రములు గావుగదా! మున్నొకసారి
విశ్రాంతి కాదు నక్కగా నెలుఁగుదు నంటివి. ఆహలల తత్వము సాంతముగఁ
జెప్పుము.

మందా—కొంచు సేపు పనినిమ్ము. ఆఁ తెలిసినది (విరుటు నభినయించి) నీకుఁ
బక్షిభాషతోఁ జెప్పినం దెలియు నామ.

అత్రి—పక్షిభాష దెనుఁగుతోఁ జెప్పి దెలిసకొందును.

మందా—కో, కో, అనుచున్నది తెలిసిందా?

అత్రి—ఏమియిది దెలిసిన ఇటు చెప్పుట నెపు రిప్పునా? దానియర్థముఁ జెప్పుము
మందా కోకిల యేమనెనా వినుము - ఒక గాయము గాచోవయం దొకఁడు కల

డగట ఆతఁడు కొన్ని కారణముల వలన మేనమానలయింటఁ బెరుగుచుండెనట.
యమసుమితీనందం - సమే పు న వమాత్రయ దిచ్చి గలిగినదట.

అత్రి - (పుట్టుచు) ఇంక తరయు నానంగితియే. ఇంక మందెమి చెప్పుచు
న్నదొ త్వగగాఁ జప్పుట (తెరుగి జప్పుట గొట్టుచున్నాడు)

మందా—చక్కగా మాటలాడుచున్న పికమును నిష్కారణముగఁ బారదోలితివి
కదా. ఇంక నేమేమిరా మాటలాడియున్నా. తొందరపడి చెడగొట్టితివి.

అత్రి—శశిరేఖ! చూచితివా యీయశోకవృక్షమున వ్రేలుచున్న తీగయుయ్యెల
యెంతి యింపుగా నున్నదా!

మధు—జానాను శశిరేఖ! నిలిపై గుమ్మరము. నీకు ఒకటి యి వీరనూ పెదము.

(ఇద్దఁ జేయునది ఇచ్చి శశిరేఖ నయ్యలపై నెక్కచి యూపుచున్నాడు.)

అత్రి, మధు—(శశిరేఖనూపుచు)

యదుకుల కావభోజి—ఏక తాళము.

ఉయ్యాలయ్యలయ్యలలో ! పువ్వుచేరులగట్టగుయ్యల !
 శశిరేఖకన్నయకు నయ్యల ! శశిభాసునకన్నయ్యల ! ఉ॥
 అభిరక్తుఁజదలికి నయ్యలలో ! శుభగబంబులకొక నయ్యల ! ఉ॥
 లేవతిపుత్రికిను నయ్యలలో ! భావబాస్త్రమునకు నయ్యల ! ఉ॥
 బల్లభదుకూఁతునకు నయ్యలలో ! కలకింతభాసినకి నయ్యల ! ఉ॥

శశి—చెలికితెలారా ! నాతో వేరొకోళము మొదలునెట్టివారు నాకక్కడ లేరు.
 నేను దిగదను.

మధు—చెలి నీకీపాట యిష్టములేదేని ఏటియొక పాటఁ బాడెదను. కోపపడెద నేని ?
 యుంగుూటి—ఏక తాళము

ఉయ్యాలయ్యలలో బాల, గోల, తూల, మేల ! ఉయ్యాల !
 బొమ్మ కొమ్మనీ కేల, బేల, తాళ, వేల ! ఉయ్యాల !
 జంపాజంపాలో రావె, పూవె, తేవె, కోవె ! ఉయ్యాల !
 కాళి మేలివే కాంతి, విగత, పంక్తి, మంత ! ఉయ్యాల !
 నుభద్రకోడలికి నయ్యలలో నుభద్రకోడలికి నయ్యల ! ఉయ్యాల !

అభి—అహ ! మిత్రమా ! మాచితివా యీ సుందరాగి,
 ను. కరు లల్లాడఁగ బాహులెత్తి యొనఁగ గుంచి చి చేర్వట్టి గా
 గర పాదద్వయ వధ్యకుం దిడికి చొక్కంబైన నెట్టూర్పులు
 స్ఫురటంబు నెడలంగ నయ్యలలతల్ జూఁజూద్దనుల్ మింగు
 య్యరచేఁ బయ్యెదచెందు దూగ నొనరె ప్రేంభావిహారక్రియకొ.
 శశి—చాలును లెండు మీపాటలు. నన్ను హేళనజేయుచున్నారా ? ఇక నాకీ
 యూర్పుట చాలును. (దిగుచున్నది) (ని) మీరింత గుంపాయుకాలిను లయద్వై
 నాతాపభరముఁ జల్లార్పలేరయితనిగా ! చాలుచాలు.

బ్రహ్మ—మధుకరికా ! శశిరేఖతాప మెందుకలనను నయ్యలలో నెడలె, నెడలె, నెడలె,
 చెలి ! అనుంగునెచ్చెలులకడఁగూడ బాసఁట-ములదా ! నేడెన్నివిగ్గుల నాటఁ
 పాటలలోఁ దిప్పినను జింతకాంతవయయుంటు కలఁగమేమి ?

శశి—(స్వగతము) పీఠముఁగయేమి ! ఇకను నానోటా జెప్పించుట కిటుకు,
 (ప్రకాశము) చెలువకడ నేఁజేసిన దాపటికమెద్దియు లేదు.
 మధు—సఖీ !

ఉ. మేను కృతర్థమందెఁగనుమీనుల రాగము హేచ్చుఁ వాఁగిం
 బాసె ముఖాంబుజంబుఁ దర్లచెత్తె నూర్పులు మారచెద్రదఁ
 దానిలముఖ్యము ల్దొగటు లయ్యెను నీనిఁ దాచుదాననే
 మానిని చెప్పరమ్మ వెతిమాఁకులంబలె మమ్మఁజూతునే

అభి—జానాను. ఎవరినిమిత్రము శశిరేఖ యిట్లు కరాలిజెందుచున్నది !

శశి—సఖులారా! ఇంత గ్రుచ్చిగుచ్చి యడిగిన మిఠడ దాచుట న్యాయముకాదు చెప్పెద విందు. అభి—(తలనగించుచున్నది)

భ్రమ—అట్లయిన దక్కినపేరు నెగార్చిజేసెద. మన్యండు
మధు—వాక్యపుత్తి నేనుజేసెద చునను కొల్ల గొన్నవాడు.

భ్రమ—అట్లేగదా చెప్తి!

శశి—(తలనంది బొటనవ్రేలిచే నేలరాముచున్నది)

భ్రమ, మధు—(కైత్యోపదాములు నేయుచున్నారు)

శశి—సఖులారా! మీరుచేయు నుపాయములు తాపవృద్ధి చేయుచుంటిరా, కైత్యమునకు జేయుచుంటిరా?

భ్రమ—ఏమయ్యి అట్లుచుంటివి! ఇది శీతల వస్తువులు గాని తాప వస్తువులు గావుగదా.

శశి—మీరుశీతలవస్తువులనియే ప్రయోగించుచుంటివి అవి తాపము నధికముజేయుచున్నవి.

మధు—ఉన్న బాధకరతయు వెల్లడిజేయుటలేదు. కొంగెము రహించు కొమ్ము.

శశి—నెచ్చెలులారా! ఎట్లు సమీక్షింతును!

క. చెబులారా! ఎటు నేయుదు! విజయమునగి సువాసబుద్ధి విలిచెనుకొంతై
కలిగిన గు నునక నెల్లత. అనుగ్రహింపఁగారగుడదయ్యెక.

అభి—విహారపుణ్యకర్మ పరిపాకమునన్ లభియించు నట్టి యీ

ః పిఠ పనక దాన నను మానక కోరుచు నుండు గాక యి

మృదువునతాప తాపమున మున్నును నుండుట యేమి చిత్రమో

యహహ నదీయ భాగ్య మది యంతయు లేనిదిగా దలంచెదక.

అందా—అహహ! మిత్రమా!

—ఈ హుతరపుణ్యకర్మ పరిపాకమునన్ లభియించు నట్టి యీ

సుహితనాత దాన నను మానక కోరుచు నుండునట్లే యి

మృదువున గళంబు జేరుటకు చుండునుగ్రాగి పుటంబు దేలిదా

యహహ వెలుగు లన్దువులు నంతయులేనివిగా దలంచెదక.

అభి—అహ! నది పరితాపభంగముచే వాడియుండియు దరణికిరణ పరిష్కాసముగు

వృత్తాశ్రికయుగబోలె నెంతయుంజెల్లవై చుదికి నానందము నించుచున్నది.

మ. తోవవుల్లి నుండు నొక్కసారు నదల ద్రోయంగ వేటొక్కసా

గొడలుప్పొంగ నొక్కసారు కృశమై యుండంగ వేటొక్కసా

వాడి కొంగున నొక్కసారు ప్రబుదం బొప్పుంగ వేటొక్కసా

చుహావాస్యమ నీ నల్లుకది నెట్లూహించి నిర్మించెనో.

మయిస్తా! ఏమనెదవు?

మందా—ఏమనెదను! శశి రీతి యను వలలోబడితివనెదను. నీపాటవము చెడినది

యనెదను. నాకు వ్యూలగు ధిత్వములజూచిన నోరూతునట్లు నీ కీచెలిం

జూచిన మన మువ్వకూర్చుచున్నది. ఇంకపై నాతో ననుకూలముగ సంభాషణయైన
చేయుదువని తోచదు.

శశి—

గీ. అకట! పిచ్చుకపైను బ్రహ్మత్రు మేనె! నను లెఱంగున చుదన! నీకలవడితి నె
దుఃఖనాటక మాడింపఁ దొడరనేల! సౌఖ్యనాటకమాడింపఁజనదే నన్ను. 11

చెలులాకా! ఎట్టులైన నొక్కసారి యభిప్రయ్య గంటఁజూపుదు.

(మూర్ఛిల్లుచున్నది.)

మందా—(నడుము బిగించుచున్నాఁడు)

అభి—ఏమి యిట్లు పరికరంఁగలు సేయుచున్నావు!

మందా—పిశీలికా సంగరాన నును నిట్లుండిట్లు గట్టి నుచుండెరి పోవుదు,
అకలి బడలికచే సొచ్చునీ యొకదారి నుల్లోబడి నద్రవబోతిని

అభి—పాపము మిక్కిలి కష్టపడితివి

మందా—ఈ కష్టమేమి లేక్క. ఇంకయుండుకష్టము లేను. నిద్రబోవుచుండఁగా
నెందుకలననో నేనుచచ్చిపోయినట్లును మావారద్రవమున కేర్చుచున్నట్లు, వారద్ర
యేగులు చూచుకప్పుటికి నాకమపుషీలి చేసుకొనుటకొనిపోయి తిరిగివచ్చుడి
అదేయేడద్ర మారఁబించితిని. అయ్యోచచ్చిపోలిని గదాను. తలంపునకు స్వేచ్ఛ
డెల్ల తిరిగి యేడ్చునద్యుచి. నాదేహమున నెక్కులు దగ్ధరకునచ్చి, కూర్చుం
డెను. ఇంక నక్కలను జూచి నాప్రాణములు వైచెనె నెగిరి పోయినవి. అప్పుడు
బాగా ఆలోచించి మనుజుఁడు చచ్చిపోవడండు నెక్కులు కావు. కాబట్టి నేను
చచ్చిపోవడమే శిష్టమనుకొంటిని. నిశ్చయమునకొనిన తిరువాతి చూచితినిగదా,
ఒక్కప్రాణమైనను లేదు. కాని జ్ఞాపకము వచ్చినపుడెల్ల అంకలిమాత్రము వేయు
చుండెను. అకలి బాధ కోర్వలేక నుచు బిగించియేయున్నది నుక

అభి—మయస్థా! నీ పలుకులయందె. నుకయు నర్థము గాన్పించు.

శశి—(మూర్ఛనండి లేచి) చెలులాకా! నాకేమియుఁ దోచకున్నది.

నీ, మలయమాదతము నాయుడలికిఁ బడనుటి గాడ్చుచుండె నో నెంతలం!

చిలుకలపలుకులు చెవులకు నులుబులై చలగించుచుండె నోచెలిమా!

జెన్నెలనామేని వేనబియ్యిందయై క్రూరుచుకుండె నోరకలుబాగ!

చందనాది నుగంధ గర్వలన్న విసంభుభూతిలొబి డె నోపొలుతులం!

గీ. చిగురుటాకులు చుదనుచేతలనున్న బాకలైతొమచుండె నోపడఁకుల
ములైముల హారములు నాను కుత్తుక కరి! త్రాకులైయేచుచుండె నోగర్వ
నానాగ!

అభి—మిత్రమా! నాకును నేమియుఁ దోచకున్నది.

గీ. జలము వెడలించిబోయ మర్శ్యమును బైట వెదుక్రియనాచరణమును చారిజానుగి
డకటకట! తావువెడలింప నెనిసొలసి చుంఁదికంతకు గలగిల నాచుచుండె, 12

మధు—ఏమి ! అంతకంతకుఁ జెలికి విరాళి యగ్గలపగుచున్నది.

శశి—చెలియలారా ! అభిమన్యుని వశమై నా మనస్సు పోగా నింకఁదెలివితో నెట్లు సంచరింతును.

అభి—అచ్చు గుడ్డినట్లుగా నా తలఁపులు నా చేష్టలు నా మాటలు నిక్కంతయందుఁ గాన్పించుచున్నవి. ఆహా ! అనురాగలత యెంతత్వరితముగా నెరుగుచున్నది. గడియగడియకుఁ గొనసాగుచుఁ గాలం దగుల్కొని వనఃఫలక పంతయఁ గ్రమ్మి పరిశివలె నన్నావరించి న స్త్రీవలె కావలికిఁ గదలనీయ టున్నది. నన్ను దహించు విరహానల మీతీవదగ్గకుఁబోయి యున్నతమై వఱికిఁ గృధి చేయు చున్నయది.

మందా—ఆహా ! నాకును భోజనపంచలి వీరిలి నానాటఁ దెఱుంగుచుఁ గంతమునఁ దగుల్కొని యేపనియుఁ దోచనీయక ప్రితితఱుఁబడును విగలాగుచున్నది. నాకుఁ గలిగెడి యాఁకటివాధ దానిని చఱికిఁగ్రత వృద్ధిచేయుచున్నది.

అభి—నావాక్యములకుఁ బ్రతివాక్యములు సిద్ధముగ నెప్పుడొలాపఁ బియించుకొందువు. మందా—కొంతగా నాలొచింపనేల ? నీ మనస్సు శశిరేఖమై నిల్చును నా మనసు భోజనమై నిల్చును.

అభి—అహా ! చెలివలఁదలలు బుద్ధి.

గీ. ఓ యునురులార ! మిమ్ముల నుజ్జగింపఁ । దలఁతు నేనియు భర్తృండు దక్కిపోవు
మిమ్మువోసఁగితి నభిమన్య సౌమ్యగాఁగ । గాన నతనికి నొప్పించె గడఁగవలదె.

ఆహా ! దయలేని నాతండ్రీచేతిలాఁ జిక్కెఁగదా నా ప్రాణములు. అభి
మన్యున కిచ్చితివనుట తప్పు.

అభి—ఏమి యిట్లునుకొనుచున్నది. ఎవ్వరేని వింతలు పుట్టియుండునా ?
శశి—

ఉ. వన్ననఁబొచ్చునొక నభిమన్యుపయిక్త మదినిల్పియఁజి నా
పన్నుటనాటినుండి నది తేలఁజేసి న రాగుపాలుగా
నన్నెనరింప నీత్యంబు మొనర్చెను నుజ్జగించు ప్రాణముల్
ఁన్నకు విడిచుటయి నాగుకృత్య మటించి నెంచెదన్.

15

భీమ— ఇట్టి తెగువఁ బూసకును.

అశి— ఒడబుబులునన) శశిరేఖను మామూల నున్నది కెవ్వనికేని, ఈ దలంచె
గాబోలు. ఎవ్వరికీఁదలఁచెనో ?

శశి—చెలియారా ! స్వప్న మందొకవను దలంపని యీ లక్ష్మణుం డెక్కడ నుండి
నాకు దాపరించెను.

అ. నిలిడియున్న చంద్ర మండలంబును ఘనా । ఘనము కాఁబొందుచుఁ గ్రమ్మురీతిఁ
గ్రమ్మిలక్ష్మణుండు గ్రమ్మెననాడుదల । నాకుదాపరుచున్న సంతసంబు.

16

గీ. ఇంత దలచిన విధి నను పరితరాగ । మేల కల్పించె గల్పించి బట్టునేసి
యెట్టిలాభము గనె దనచెట్టసము । గయలందడజేసి నిదలల బడెనుగాక.

మధు—బాలా ! దేలయింప వచ్చును పు. ఏమియున్నను దైవయోగ చనుకూలిం
చిన మీకు పంపుటన కానుటగా. ఏమి మీచిది.

అభి—

తరువోను.

పలచిన నవ్వుచు వెలలంగడలెన్ పకిరి । బులగింప నాను
పొలుపారు కొంచుమాపులు । ముద్దుల పుట్టెను మునుపె సంత
పొలతితో ! యెండేల బోయెనెన్ను । నీ పులుహు పులుహు సుగము
పలకొనెగన్న వేడ్కలపొల్కె నవిమల గలకిరి । నేటితో గడవెట్టెగదవె

శశి—(దైవము నుద్దేశించి)

నీ. నాదన్యకాలపు నడుకెగలియెట్లు లలయి నులుగడగన్ననగనా
మాతండ్రి నుద్దయమానను బీరితి నలయి మిమిలె పుట్టెనెల
వనతండ్రి కొరి యపేతు యిరిదండెచ్చి యుదామయగడ గిన్ననగనా
పూర్వజన్మ కృతంబు భోజ్యమై మోపొల్కె నలయి మిమిలె నెన్ననగనా
గీ. దయ్యో ! నన్నదూతులు తెన్నగాడు । విరహదశమ । ముపుట దొరగవలసి
యంద నీవేమిసేయగనోపుగాడ । వయ్యోయి తిలో నెంతయాత్తివచ్చె.
ప్రపద.

అభి—కాశతో వగవగ గాలిలుగాడు । రెనాబునన్న ముంకయిరిట
శశి—నానానానానికన్న చాసినవై । పూర్వజన్మమందె బట్టపాటు

అభి—నరినాత్తి నుద్దయమానను కండడె । పలుకులన్ను । పల్లమవేపును
శశి—ఈరీతి బట్టెనెచ గనెల । కైరి మోదననా కలమ దాసె

అభి—తొలిబొట్టిమగల తప్పుక నరికి । నేర్పినా కిరి డెట్టాను
శశి—మాదుకొన్నిధిను రెండు నానానా చూచి డిడ నుత్తాన గాదె

అభి—మనకింత చెందెట్టి పంపజేసి కానెటాకె తెచ్చెను
మేన తొట్టు ము మోదనాటమ । నూనన పాల్గొను నానా పూర్వయ్యె

అభి—తరుణి నానాడిగల నైర్దాంబులు । మేల వచ్చెన్ పల్లయంబుగను
శశి—నీ పుణ్యకరమున నెన్నె నెన్నె । పాపపు కరితభి భాగ్యవంతద

అభి—ఇరువురి భాగ్యచూల్ పొచ్చిగగాం । స్థిరమ గాగోరి చేకూర్చ గలదె
శశి—ఎట్టివాకినైన నిమ్మసొలిన । ఒట్టిన ముద్దుల పలవలెన గునె

అభి—అక్రమకార్యంబు లెవ లెప్పుగాట । సక్రిమ కార్యము ల్పాగయెన్నె
శశి—నీకదెదర్చయి నిలచెనేనియను । మున్నెకూర్చ గాదె నిచ్చయను

అభి—శ్రీనాయకనిదను నెంతపనియను । చూసగా గలెతిలానులకంబ గాదె
శశి—నిన్నదలంచుచు నిశ్చలవృత్తి । బన్ను గాగోరింబు బహుపుచునుండు.

అభి—నువలయేక్షణా! మించినదానికి వగవనేల. కీడుమేళ్ళు బరిపాలించు దైవము కలఁడుగదా. ఐనను మావెద్దమామయ్య యేమనెను? నిన్ను దుర్యోధనాత్మజునకు, లక్ష్మణునకు ఇచ్చెదననెనుగా (తలపంకించుచు) వీడెదననుట డభిమన్యుఁడని యెరుంగఁడు గాబోలు.

కా. దిక్కుంభిస్సట వండ్లపుట్టన లనన్దీక్షేష జాలంబులకొ
 ప్రక్కల్నేతునుయోధసాగ్రచర వంభవీరసంఘంబులకొ
 ముక్కల్వారంగఁ ద్రొక్కుదుకొ యదుటలంబుం దత్సహాయోధుముకొ
 సుక్కంజేసెద వీడు పార్థ సుతుడంచు నీవరికిం దెల్పెదకొ. 22

ఏమి? ఇంకేమనెను? (సాహసేషణఁడై) తమ యింటికి బొట్టకూటికి జేరితిమనెగా! ఇట్టి పలుకులు వినిన పిచ్చుటంగూడ మాతల్లి వారియింటనేయున్నదిగా! పుట్టినొట్టిపేరు యాడువాండ్ర నెంతెంత యవమానము నయినను సహించజేయును. పార్థపత్ని క్షిప్తు సహనముండుట యర్హకృత్యమా? ఇదెవోయి మా తల్లింజేకొని యెంచినబోయి యిందులకుఁ దగిన ప్రతిక్రియ నాలోచించెద.

(శశిరేఖ చేయిబట్టి యూచుచు)

వీరదావృత్తము. వగనీడం దగున్పాలా. పగండితుం దగన్వత్తుకొ. 23

గతు.

(జంఝూటిరాగము - ఆటతాళము)

సఖీ! సఖీ! సఖీ! నేపోయి వచ్చెదన్
 నుఖంబుగా గృహంబునకుం బొమ్మవేగమే సఖీ॥
 మనంబున న్ననుదలంచు చుండుమా
 వినంగఁ బంపు మెన్నఁడేని నీదు నేచుముకొ సఖీ॥ 24

అభి—(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

మందా—నేనును నీవెంటనే వచ్చెదను. కష్టసుఖముల కక్కఱకువచ్చువాడను నేనేగదా! యాదమునేయుట నాకుమాప్రము తెలియదా!

(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

శశి—చెలులారా! నాతండ్రి నిశ్చితాభిప్రాయముం గనుగొన్నను అభిమన్యుని కోపోద్రేకముం జూచినను నాకు మిక్కిలి భయముగానున్నది. ఏమేమి యెట్లు జరుగునో తోచకున్నయది.

భీమ—కానున్నది కాకమానదు. వచ్చితడవాయె. ఇంక నిచ్చట మసలు చుండిన మనకై నెనుటచుందురు. కావున బోదమురండు.

(అందఱు నిష్క్రమించిరి)

తృతీయాంకము.

శ్రీ

మార్కండేయస్వామి నే నమః

శ శి రే ఖా నాటక ము.

చతుర్థాంకము.

(ఘటోత్కచాశ్రమమునందు అభిచన్యఁడు తల్లితోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు)

అభి—అమ్మా ! మిక్కిలి యలసితివి గావలయు, ఈ కలాపేదికపై విశ్రమించుము.

సుభ—నాయనా ! ఏమి యిట్టి ఘోరాఽన్యమునకుం దెచ్చితివి ! ఇచ్చట మనుష్య సంచారమైనఁ గానవచ్చుటలేదు.

అభి—నే నుండఁగా నీ కేమిభయము. మనయందు గిట్టిని బలరాముని యింట నుండుట కంటె నీ ఘోరాఽన్యమైన మేలుగ నుండును.

సుభ—నీ కేంత ధైర్యమున్న ను ఘోరనిశాచర సంచారాఽర్హుఁడగు నీ యరణ్య ప్రదేశము నాకు బెగడుపుటించుచున్నది. చూడుము.

క. కరిషదబృంహితంబులును గాసరభోంకృతులు న్విచిత్రకే
సరిపటుగజనంబులును జండతరాతత పుండరీక ని

—మృరవముల్ శ్రుతిద్వయము సోకిన నుల్లము తల్లడిల్లుచుకొ
వైరవొకయింతలేక కడువేరుగుగ్గిమ్మిన రీతియయ్యడికొ.

1

అభి—అమ్మా ! వానికై వెరవనేల ! ఇటుజూడుము.

చ. నవగిరినిమ్మ గా జలకణంబులు మెల్లన మేనికింపుగాఁ
బననము లిందు మేలి విరిబంతులపోలికఁ జలుచుండె నెం
దవిరళపుష్పపల్లవ సమంచితవల్లిక లింపుమీఱ నీ
వివిధనస్థులుల్ మదికి వేడుక నీటికిఁ జేయకుండెడికొ.

2

(నేపథ్యమునఁ గలకలధ్వని)

సుభ—నాయనా ! యుత్తరదిక్కున నేమో కేకలు వినుచున్నవి. ఇది రాక్ష
సుల యాశ్రమము కాదుగదా ! అదిగో యేదోయొక భయంకర దూషము గూడ
గాన్నించుచున్నది.

ఘటో—(ప్రవేశించి)

క. ఓహోరీ ! యుడలంతగానక మదియొదగ్గి బాహ్యుని
స్ఫూరానీ స్ఫూరమాణవీక్షినిచయ స్పృశ్మస్థలంబైన యీ

సూరారాధ్యము నీయమక బలమున గొంచేలరుత్తుండవై
 వేరన్వచ్చితి నీకు నిశ్చయముగా శీవేచ్ఛలే దెంచగన్.
 అభి—అమ్మో! ఈచరియవైగూర్చుండుము. వీడెవ్వనో కారులుపేరిలుచున్నాడు
 వీని సత్తువ జూచివచ్చెద

వనచయూర వృత్తము.

హిందూ—ని ధైరవి - ఏకతాశము.)

ఈ వన చయూర దశక చ్యుతంసుగ । బీవునొక జంతునగు దేటికిటుపొంగు
 గావక మెయివ్యవహరితరకృత్తిక । బావక సమాస్త్రులుల బ్రాణముల గొందున్

కవిరాజవిరాజితము.

ఘటో—ఒవలొక యిందుక యేని యిందుక యిక్కిల మొప్పించి చ్రేలకురా

అభి—చుత్త. ఏటికిగతి నూగవండంగ యెల్లినచ్చెను క్రూరుడా

ఘటో—పొడిపొడిజేయుచు నిన్నొక మాత్రన దొంగడంగించెద జూనుమురా.

అభి—చుత్త. పోటుబంటువె ధైతివేనియు బూనియుద్దము నేయరా

ఘటో—వెదవెదమాటులు బల్కంగ నేటికి బీచుడూపుము వేగిరమే.

అభి—చుత్త. నాటనేనెద గాదుకొమ్మికి నారసములు మేనివై

ఘటో—చుడచునుద్దిప్పక నిల్చెదవేనియు మ్రొదగడజేసెద నీ త్తణమే 5

అభి—చుత్త. చాటుమాటుల శౌగ్యమిక్కడ సాగరింక వధించెదక.

ఓగోరి! పోవము. ఎవటలిచి యుద్ధముజేసి నీ ప్రతాపము చూపుము.

ఘటో—(అట్టహాసముజేసి) వెదగా! నేనా పారిపోవువాడను. ఇదిగో అస్త్రము
 సందించి వచ్చెదను.

అభి—అట్లయిన నీవెంట నేనును వచ్చెద. (ఇగుపురు నిష్క్రమించిరి)

సుభ—అత్యా యేమిబుద్ధి! పగవారగు చుడిపకుచున్నాడే! జొంగాక ఈతల
 డేర్చున పుత్తుడొగదా! ఆహాహా! భయంకరమగు పాపచాటువములు గాన్నింప
 యుద్ధ మారంభించిరి.

ఉ. ఇమ్మరిబాణసంచయ సమిధగుహలోల్కలు రేగిశోదసిం
 బర్వంగవీరభంగు లతిమానుషతం జెలంగంగ నొండొక్క
 గగ్వవహానిరూడి చుతిగాశముగా విన నుస్సహం గా
 గర్వడిగంతరి శతట సంధులు ప్రయ్యంగ జేసి రియ్యెడక.

ఇదిగో నాముద్దులకట్టి యొనరించు మరయు కేమరం గన్నులారం జూడంగంటి
 ఏమనుచున్నాడు. “ఒరి మదాంధా! ఇదిగో నిన్ను గ్రూర నారాగ వినిపాతంబుల
 ముక్కలు ముక్కలుగా జెక్కెద ” అదివిని వైరియు, “ఒరి నిత ధారామరీక్షంబు

5, 6 గజల్ పారసీమట్టు హిందుస్తానీ తోడిరాగము - ఏకతాశము.

అభి—పానునది పల్లవి, ఘటో—పానునది చాణములుగా పాడవచ్చును.

లగు క్రూరనారాచ పరంపరం గురియవలెఁగాని పొల్లుమాటలు గురియట్లు భీరంబు
తెలింగు కాదు, అనుచున్నాఁడు.

ఉ. అచ్చట క్రొమ్మెఱుంగులిడు నచ్చట రివ్వని మ్రోయు నిచ్చటకే
హెచ్చుగ టంగుటంగురని యేఘనఁ దాకెడి నొండునొంటితో
నిచ్చట భగ్గుమైపడియె నీయెడల న్నిటుమిట్లు గొల్పె వై
యచ్చరసంఘము ల్పెదర నచ్చట మిఁటికిఁ దూలె బాణమల్. 8

బౌరా! చూడఁజూడఁ బోరు ఘోరంబయినది. ఆరవంటలు వినిన నా
గుండెలు తలడిల్లుచున్నవి. ఎట్టులందునోకదా.

ఐ. బ్యానాదం బొకచెంతఁ దీక్షితరపక్షధ్వన మింకొక్కచో
నానాది క్షతఁ ధీది నిష్ఠురవఘో నాదంబుతో జంతుహ
హానాదంబులు నొక్కచో మఱియు శస్త్రాఘాత గావంబుఁ బె
ల్లె నేలం దివిఁగ్రమ్మె దుస్సహభయవ్యాపాహముఁ జేయుచున్. 9

క. అతఁడెతనిమీఁలు నొకమా ! తితఁ డెతనిందాకి యణఁచు నిర్దురు మఱితు
ల్యతఁబోరి రాతఁడితఁడో ! యితఁడాతఁడో తెలియరాక యేచిరిపెలుచున్. 10
వీఁడెవడో రాక్షసాధముడని తలంచితఁగారి యింతబలశాలియని ఎఱుగ నైతి.
ముక్కుఁజేర్చి రక్తస్థునలేడ ! యిక్కడింది శతమన్యు పాత్రునితోఁ బీరుతినియక
పోరులేడ ! కావున నితని రాక్షసమాత్రునిగా నెన్నఁజాల. ఎవ్వరో గానము
చేయుచు నిటు వచ్చుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. (దెసలు పరికించి వైకిఁజూచి)
నారదునివలె గాన్నించుచున్నాఁడు.

(నారదుఁ డా కాశగచనమునఁ బ్రవేశించి పరిక్రమించును)

నారాయణ వృత్తము

(నాదనామక్రియ - ఏకతాళము)

నార—శ్రీకరమాధవదేవా హరి చిన్మయరూపక దేవా

ప్రాకటవైభవదేవా హరి పావనకీర్తన దేవా

నీకదె యానతిదేవా హరి నిరీతదానవి దేవా

చోకొను మీమొర దేవా హరి చింతలబాపుము దేవా

11

సుగంధివృత్తము

(హిందూస్తాని ధైరవి - ఆటతాళము.)

మానుడయ్య మానుడయ్య మానుడయ్య యుద్ధమున్

మేసరక్తిధారలొల్క మించియాగ్రహంబునన్

గాన జంతుజాతిభీతిఁ గ్రమ్మిపాఱ నీగతిం

బూని యన్నదమ్ములయ్యుఁ బోర మీకు నాయమే.

12

(రక్తధారాని కదేములై యిరువ్వుఁబ్రవేశించి నాగనకునకు నమస్కరించుచున్నారు)
 సుభ—(నమస్కరించుచున్నది)

సార—ఏమి పొందువంశజులారా ! ఇట్లు పూసఁగూడని కిస్కెఁబూని పోరుచుంటిరి.

(మువ్వరు వెలవెల పోవుచున్నారు.)

అభి—తపోధనాగ్రజా! మీరశ్యద్భుతవాక్యము సెలవిచ్చితిరి. ఇరువురి నన్నదమ్ములనియుఁ బొందువంశజులనియు నానతిచ్చితిరి. అదియెట్లో తెలియరాకుండె.

సార—

ఉ. ఈవల యింద్రవందనున కీమెను గాదిలి పట్టి వేడుగా

పాపనికొక హిడింబకును బట్టి యతిండు ఘటోత్కచుండు గాఁ

దో, వివరింపఁ బొందవతులొత్తము లిరువురు నైతి రిట్లు గాఁ

గావున నన్నదమ్ములను గాఁకొ బిట్టుగఁ బోవచ్చునే.

15

ఘటో—సంయమింద్రా ! ఏమేమి ఈతిండు మాకుఁబడతంద్రి గాంగు నజ్జనభుక్తిదా.

సార—బేనశే.

ఘటో—అట్లయిన భగవన్ముఖంబుననే వీరినాచు సంస్కారంబు తెలుఁగఁగోరెద.

సార—ఘటోత్కచా ! నీ జననాంతరంబున నీతిండులేవురు నేక చక్రపురంబున కేగి యందు మీతంద్రి బ కానురుని సంచరించి పొంచాలదేకంబున ద్వాపనందఁబుం బెండ్లియాడి మరలం గరిపురంబున కరిగి యందుంగొంత కాలంబుండి యింద్ర ప్రస్థపురంబునకుంబోయి యటపండ నర్జునుం డొక కారణంబునఁ దీర్థయాత్రా తత్పరుండై ద్వారకకేగి వసుదేవ తనూజయగు సుభద్రం గిరగ్రహణం బొనర్చి మరల నింద్రప్రస్థపురంబున కేతెంచి యచట నభివస్యాభిధానండుగు నీతని జననాంతరమున భవజ్జన కాగ్రజుండగు యుధిష్ఠిరుండు మాయాద్యాయతంబున సత్య స్వము దుర్యోధనునకు నోడి కుంతిం గరినగరంబున వీరిం ద్వారకయందును నునిచి వసంబునకుం జనియె.

అభి—(ఘటోత్కచునికి నమస్కరించుచున్నాఁడు.)

ఘటో—(అభిమన్యుఁ గౌగిలించుకొని) తమ్ముడా ! మిగుల నలయించితిగదా ! ఈ దేవమునింద్రుఁ యనుగ్రహ విశేషంబున నింతటితో మనకు దురాగ్రహంబు లుడిగె. (సుభద్రకు నమస్కరించి) అమ్మా ! నాతప్పు సయిచుము. నాయెఁబుం గమిం బాటెంపకుము.

సుభ—పుత్రా ! అట్టి యెఱుంగమి మాయందుం గలదుగదా.

అ. అవని దైవయోగ మనుకూల చుగునేనిఁ దోచు సుఖమహాచు దుర్లభంబు

నడచిలోన బండు లలవడుదురటన్న ! పలుకు కల్లగాదు పొందవేము!

14

(ఇరువురిం జేరదీసి మేనులు నిమరుచు) పుత్రులారా ! మిక్కిలి యలసితిరి.

(ఆనంద బాష్పములు నించుచున్నది)

ఘటో—(అభిమన్యు మేను నిమరుచు)

ఉ. తమ్ముడా! చాల డస్సితిగదా మృదుపాహాయగంబునందు నీ

కమ్ములు నాటెనే, గళమునంటెనే గాయము లాతతోరు వ

క్షమ్మున గంటువారెనే ముఖమ్మున బిట్టుగ రక్తధారలుం

జిమ్మెనే హా! వెడంగుపనిజేసితి కోపము మీఁదెఱుంగు నే.

అభి—సంయమిండా! తామెటనుండి యెటకేగుదు నిటకువచ్చితి? మీయనుగ్రహంబున మేము సుఖవంతులయ్యతిమి.

నాగ—సుయోధనుడు పుత్రభంధు సహితంబుగఁ బరిణయోత్సవంబునకై ద్వారకకుఁ బోవుచుండఁగా నట్టి వేడుకంజూడ నే నయగుదు మధ్యేమాగ్గంబున మీ యొకపురి దుంబు నారసి యిటకువచ్చితి. పోయినచేద.

సుభ—యోగినగ్యా! నా పుత్రుల నివ్వర నా కొనఁగితిరి. ధన్యనైతి. మీకు నమస్కృతిదక్క నాచేయు నుపకృతి యేదికలదు.

నాగ—సుభద్రా! మీకు సుఖంబు చేకూరుఁగాక. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

సుభ—వత్సా! ఘటోత్కచా! మాయక్కగా దర్శనము కాకుండెనేమి?

ఘటో—అమ్మా! ఇదె తోడ్కొనివచ్చెద.

(నిష్క్రమించి హిడింబతోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు)

(అభిరుక్తుఁడు, సుభద్రయు, హిడింబకు నమస్కరించుచున్నారు)

హిడింబ—చెలియలా! నేడు నేతోత్సవంబయ్యె. పుత్రురీ! అభిమన్యుడా! శుభంబు నొందుము.

ఘటో—చున మందఱము నవీనలతావికచ సుమనోగంధబంధుగ వాశూలంబులకుం బ్రచారమాగ్గంబగు నీ నదీతటంబున నించుక నేపుగూర్పుండి యలయింకఁ దీర్చి కొందము. (అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఘటో—తమ్ముడా! ద్వారకానగమునకు సుయోధనుడు పరిణయోత్సవమునకై చనుచున్నట్లు నారదముని వక్కాణించె. ఆ పరిణయోత్సవ మెవరిది?

అభి—అన్నయ్యా! అదియేకదా మిమ్ముఁజూచుటకుఁ గారణము.

ఘటో—ఆ కారణమ్మును మీర లీ దుర్గమారణ్య వధ్యమున సంచరించుటకుం గతమ్మును వివరించి చెప్పము.

అభి—నా మేనమామయగు బలభద్రుని కుమార్తె కళింధను జన్మ పుటినండియు నా కిచ్చెదనుని పాటలుబాడి తుదకు నేడు మా బీదతనము నెంచి దుర్యోధనాత్మజుండగు లక్ష్మణునకిచ్చి పెండ్లిఁగావించదలంచెరి. మఱియు మాయమృవేడఁగా బలభద్రుడు మాటికిలేక మాయింటికిఁ జేరితిరని హీనోక్తులు వచించె. అక్కతంబున మే చుచ్చటగుండఁ గోసి యెగదేసిబోవచ్చుచు మా పుణ్యకళంబున నిచ్చటనిన్ను గంటిమి.

ఘటో--అహహా! యేమేమి!

చ. తెలియఁదొ యా సురాపియుండు దిక్కులు వక్కలు నేయు భీము దో

ర్షణ గిరిటి తీక్షితర బాణలంబును నీ లసద్భుజ

బలమును నాడు శౌర్యమును బొందుతనూజుల నెల్లదంబుగాఁ
దలచెనో భస్మసంకృత నిదానదగాన్ములటం చెఱుంగఁజో. 16

ఇట్లు విను తమ్ముడా (ఇంచుకవిచారించి) తేకరేఖ యభిప్రాయ మెట్లుగానున్నది.

అభి—నే నొక ఊణము గాన్పించకుండిన నచ్చెలియ మను వయే ననియము.

ఘటో—అట్లయిన నా కన్నయ వేటొకని సొమ్ము గానేకదు. ఇదె విను.

సీ. ధియ్యని పదపుట్టన మొక్కరితి నేని కనుధారలందెల్ల ప్రయ్యవలయు

ఘయ్యని కంతాడన మొక్కరితి నేని కక్కరుల్ దిద్దిగ నిరుగవలయు

హయ్యని పటుగడ్డన మొక్కరితి నేని బ్రహ్మాండభాండముల్ బగుల వలయు

ఘయ్యని విస్ఫాలన మొక్కరితి నేని బ్రహ్మరుద్రుడు భయం పడగవలయు

గీ. కాండే భీరునుతుడు ఘటోత్కచుడు వీరు. కండకాచక గూర్తిగ్రమ్మ వీరి

కేసు గలుగంగ చుది జింతయేల నీకు. దమ్ముడా! శశిరేఖ నీసొమ్మునమ్ము

అన్నన్నా ! పాండవుల నడవడి బుచ్చితినిగదా యని గర్వమున దుర్యోధనుడు
మమ్ముమిమ్ముగానక యీపనిగూడఁ దలపెట్టెఁగా కానిమ్ము నాకరి ప్రహరంబుల
చవింజూచుఁగాక. తమ్ముడా నుచుహూర్తమెప్పుడు ?

అభి—రేవే నుచుహూర్తమని భీష్ముద్రోణులు నిశ్చయించి వెప్పిరి.

ఘటో—ఏమేమీ ! భీష్ముద్రోణులుగూడ నిట్టిపనుల కవలంబించిరే !

అభి—అగ్రజా ! అర్జునుగవారి నిందు నిందింపవలసిన పనిలేదు. వారు ధాన్యాంగీ

కారముగా వచ్చి చెప్పగా మామామచెంటనే యంగీకరించె.

ఘటో—వెట్టితమ్ముడా ! నీవు వివరములకల జెప్పరాకుము. పట్టెడు పొట్టకూటికై
యాశించి కుత్సితుడగు నా ధార్తరాష్ట్రుని చెడునుడవుల మెలంగుదురే అఁ !
ధార్తరాష్ట్రుడన్న దలంపునచ్చెను. ఆ చీవ గ్రుడ్డిముసులివాఁడెట్టి పని కెట్లు లాడం
బడె నీ వొంటరివై యంటివని వీరందఱు నిట్టి చెడుపన్ని కలుపన్ని మిరూరువెడల
వచ్చుచుండఁ బడుగుమొత్తిన తాళవలె నూరకుందురా ? సర్వజ్ఞుడగు క్రిష్ణుష్టం
డెట్లు లంగీకరించె. ఇట్టి దుస్సంబంధమునకు రేవతి యేతెరంగునఁ దలయుచు !

సుభ—అన్నా ! ఘటోత్కచా ! మా చిన్నన్నయ్యను మా చెడ్డవదినను వీరిలో బరిగ
జించుట పాడిగాదు మాచిన్నన్న గారు పాండవపక్షపాతి యనుట లోకప్రసిద్ధమే
కదా ! మావదిన యీసంబంధము వలదనియు నభియన్యన కీమవలె ననియుఁ జెప్పం
బోయినఁ గడుపుకూటికి నునపంచజేరిన వానికిఁ బిల్ల నెల్లిత్తుచుని చెప్పె. —

ఘటో—హూం ! ఏమీ ! క్రిందుమీఁదెరుగని మాటలు ! ఇంక నాలసింపఁ జూచు
పోయినచెప్ప. (చిటిక వైచుచు)

వసంతవృత్తము.

తలగకు తలగకు తమ్ముడ వినుమా । యిలగల మనుజుల నెల్లను మాయా । బలము
వికేదముగ ద్వారకలోనం । గలశశిరేఖా కాంతందెత్తుకొ. (అనిపోవుచున్నాడు)

అభి—అమ్మా! ఆఘటనఘటనా సమర్థుడగు ఘటోత్కచుడు తినినంతయుఁ జేయును. ఈవేశకు ద్వారకకుం జేరియుండునా?

హిడింబ—బాలకా! మాయాబలములు నీవెఱుంగవు. ద్వారకానగరమునకుఁ బోవ నింతతడవు గావలయునా? శశిరేఖ యెందుండెనో నెమరుచుండెం గావలయు.

సుభ—ఔను. నెమరుట దుష్కరమే. అబలభద్రుడు శశిరేఖను రాణివాసమున నుంచి పోతుంటిగకయినఁ బొరకుండఁజేసి కాపాడుచుండె. ఈసంబంధ వైకల్యము వలన మఱిత జాగరూకుండై యున్నాడు.

హిడింబ—మాయలముందర మనుష్యమాత్రుని జాగరూకతి యేమి పనిజేయును. సందేహమువలదు. ఈపాటికి వచ్చుచుండును.

(మంచముపైనున్న శశిరేఖందోడ్కొని ఘటోత్కచుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

(సుభద్రాభిమన్యులు నివ్వెరపోవుచున్నారు.)

సుభ—శశిరేఖా! శశిరేఖ! తమ్ములమ్ము. (కొట్టి లేపుచున్నది.)

శశి—(లేచి దిక్కులు పరీక్షించుచు) ఏమిది! నేనెక్కడనుంటిని! ఈయన్య మేమి! ఆశ్చర్య సుభద్రయు నా ప్రాణప్రియుఁడును, అఁ! ప్రాణప్రియుఁడా! ఔను ప్రాణప్రియుండే. (దిగ్గనఁగి) ఎవ్వరో కొల్లగా నిర్వృతు కాన్పించు చున్నారు. కలవగునా! ఆరాటముననుండుటచే భ్రమపడియున్నానా అత్తా.

సుభ—అమ్మా! శశిరేఖా! కలవరపడకు. ఇది ద్వారకాపుంగుకాగు. ఇతఁడు మీ బావగాను ఘటోత్కచుఁడు. ఇది యీతని యాశ్రమము. అమె యీతని తల్లి హిడింబ. ఇతఁడు మాయాబలముల నిన్నభిరుదునకుఁ జావముండెను నిరతికిఁ దెచ్చె.

శశి—అహా! బ్రతితిని. దైవానుగ్రహ మిట్లుండెను. దైవానుగ్రహమేమి! మాబావగారి చునుగ్రహము.

సుభ—తమ్ముడా! అచ్చట వెళ్లెదవు మౌనివచ్చితి. ఎటు నానా ప్రాణు ల్లు సుఖముగ నుండును. (గొంతు విని చూచుచు)

హిడింబ—మనముల చచ్చుకొంటున్నావేని నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు.

(అంతట నిష్క్రమించిరి)

శ్రీ

మార్కండేయస్వామీ నీ సమః

శ రేఖా నాటక ము.

పంచమాంశము.

(ద్వారకానగరమున శకరేఖమేడవై శకరేఖవేషముతో ఘటోత్కచుడు
పంచమువై బరుడి ప్రవేశించుచున్నాడు.)

భ్రమ—(మెల్లన పంచముద్దిగకువచ్చి) గజీ! శకరేఖా! శకరేఖా! (కొట్టితే
పుచ్చు) ఎఱిసీకు లక్ష్మణుడెక్కడైవమువ్రాసి నాడు. తప్పుడు అమ్మాయెందు
లకు నీవురాగ వనిపించుకొనియెదవు? అభిమన్యు డేలాగునైనను భిర్రయగునని
యాలోచించుటకైన దిల్లినెటెట బెట్టుకొని యెక్కడికోపోయెను. లేమ్మ.
(చేయిబట్టి లేవమించోవుచున్నది)

శశి—ఉమ్మ. (చేయి ద్రోసివేయుచున్నది.)

మధు—ఏరుమ్మా! మేముచెప్పినమాట వినవా?

(రెండవచేయిబట్టి లేవదీయుచున్నది)

శశి—(మేలి ముసుంగు వైచికొని) చెలలారా! నాప్రాణనాథుడొకసారి కన్ను
లకైనం గనపడకుండ దయకాలియగు యాతండిచ్చెల్లెలితోఁగూడ నూరు వెడలఁ
గొట్టెనా?

భ్రమ—లేదు, లేదు. నీతండ్రి మొదలగువారు వెళ్ళనలదని యెన్ని విధములఁ
జెప్పినను మానక కొన్ని పరుషోక్తులూడి వెల్లిపోయెను.

శశి—హా! ప్రాణనాథా! నేటితో నాకు దూరముగూడ నైతిమిదా. ప్రాణము
రెట్లుగనెల్పుదును? అన్నన్న! తుచ్చుడగు లక్ష్మణుడగుగాని చేతితో నాకంతమున
మంగళసూత్రమును గట్టించుకొననా!

మధు—తప్పుతిప్పు. అట్టిమాట లాడవచ్చునా! తనకు లభించిన వెనిమిటి దైత్యును
కొనవలయునుగాని కూశ్ తెఱవలవలెనట్లు నిందించరాదు. రమ్మ. [దింపుచున్నారు]

భ్రమ—అంతయు సిద్ధమైనది. ఇప్పుడీ మోడిసేయుటయేల? వివాహమునకు విఘ్న
ముచచ్చెనేని నీతండ్రికి సవవాదము వచ్చును. అది నీదిగాదా, నీవు నలుపురి నోళ్ళలోఁ
బడుట తగునా? యీతాంబూలమును జీతఁబుచ్చుకొనుము.

శశి—మీవెండి పెటాకులుగాను, నన్నేలకంపెదరే. నన్నుబండుకొననిండు దైవ
యొగమైనను మాజవలసినదే కాని నేనామూర్ఖుని లక్ష్మణుని వివాహమాడను.

వధు—పెండ్లివారందఱువచ్చి సిద్ధముగనున్నారు. నోరుజేయకుము. ఇంక మసల వలదు. (పరికిమించుచున్నారు.)

(కారవులును యాదవులును యధార్హ పరివారముతోఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)
భీమ—శరీరేఖా ! ఇంతవరకును నీవు గడుసుదాన వనుకొంటిమిగాని యింత జేలవని యెఱుంగమైతిమి. కామోద్యోగముచేఁ బ్రేమాదవశమున నెవనినో యొకని గామించి యదియె పాటిగా నెంచుట తగదు. అభిమన్యుడేకాని లోకమున స్వర్ణుడైన పురుషుడులేదా! అట్లయిన నెల్లయువతులకునభిమన్యునియందెయనురాగతోత్పత్తియగునా! మనస్సుఁదిప్సవొనుము. లక్ష్మణుఁడును గుణశీలరూపవయస్సులచే నెన్నదగిన వాడు, రాజరాజైన దుర్యోధనునికి జుత్తుఁడు. దుర్యోధనుడెవనిన సామాన్యుడా!

ఉ. ఆమణికుట్టిమంబులును నాకనకాంబిత సౌధసంచయం
బామృదువున్నవాటికలు నాహయపక్షి కతాంగకుంజరం
బామహిపాలసంచయ సమాహృతభూరి మహోపహరముల్
భామరొ నీవరయు లగుఁబాయక లక్ష్మణుఁ బెండ్లియాడినక.

శశి—చెలికత్తెలారా ! మీరు చెప్పిన యైశ్వర్యములన్నియు వేయిమంది లక్ష్మణులును అభిమన్యుని పాదనఖతుల్యములుగావు. నేనుమున్నే యభిమన్యుని మానసిక వివాహ మొనరించుకొంటిని. ఇప్పుడు మరల నాకు వివాహముజేయుదురా. హా ! కానిండు చెలికత్తెలారా ! మీ కీ వెట్టియేమి ! సుశీలవతులగు యువతులకు మన మెవరియందు హతునో ఎన్ని జన్మములకైన మరల వారి నే కోరును గాని లోకాభిప్రాయమునకును మతిపోయిన బంధువులయొనఁదమునకును వెరచి వేటికనియందు వర్తించునా ! అనురాగవతుల మనస్థిత్వము లికరుల కగోచరములు. వినను జిన్నప్పటి నుండియు నాతోఁ దిరుగాడుచుండు మీరు పిలిచితిరిగాన వివాహోభాసముం జూచు టకు నేనుగూడ వచ్చెదను. ఊ! పద (పరిక్రమించుచున్నారు)

భీమ—పెండ్లివారందఱు వచ్చుచున్నారు. ఇంక మసలకుము. పోదము పద.

(కారవులును, యాదవులును, యధార్హ పరివారముగఁ బ్రవేశించుచున్నారు,
తూర్పుములు మున్నగు మంగళధ్వనులు మ్రోగుచున్నవి.)

భీమ—చే! మూతి ముక్కు వివేక యాసుందరా కాయని లక్ష్మణుఁడుమారునింజూడుము.

బంధురవృత్తము.

(హంసధ్వని - ఆదితాళము.)

కుతుకము వనమునఁ బెనఁగొనవలె తోమలరూపుని గన్గొనుమా
రతనపు మకుటము శిరమున మెఱయక రాజిలులక్ష్మణ బాలకుఁడ
అతలమంచమకున దశదశలాలయక హానుగ నంగరఖా దనరక
జతయగు చెలికని జనములుబొగడం జాలుచుపారున వచ్చుజెలి.

2

శశి—నే జెప్పుదగినదంతయు నిదివఱకే చెప్పితిని. అద్వైతము పరిశ్రాంతముగదా.
(పరిక్రమించుచున్నది.)

(తిక్కణునకు శశిరేఖకు నడుమ తెజస్వినీ పెండ్లిపీటపై గూర్చుండబట్టుచున్నారు, పురోహితులు తాంబూలము లందికొనుచున్నారు. వాద్య గాండు ప్రసేపించుచున్నారు.)

విష్ణుశర్మ—మేళము చెయ్యండిగా, మేళము చెయ్యండి.

(మంగళధ్వనులు మోగుచున్నవి, బలభద్రుడు లేవతి లక్ష్మణునికి గాళ్ళుకడిగి కన్యాదానము జేయుచున్నాడు.)

విష్ణు—అయంముహూర్తః స్వముహూర్తఃమస్తు.

రామావధాని—(తుమ్ముచున్నాడు.)

దుర్యో—

క ఆచెలువున కీచెలువయని నీచెలువకు నాచెలువుడను నెనయైతిగి యం

దాచిందుగిడు నిశయులబలె. దోచిరిజోడనంగనిట్లు తులదూగవలెక.

ఆచార్యవర్యా! ఇంకనేటితో నాభారము తీరింది. పెండ్లితుమారుడగుట కన్నులారజాచి సంతసించితిని. ఇట్టికోడలు లభించుట కేవలము నాయదృష్టము. అభిమన్యునకిట్టి కన్నెమిన్ను లభింపకపోవుట నానిభాగ్యహీనతయే. కొడుకుగోడలు నింటందీరెడల ముచ్చటంజూచిన నాతపస్సంతయుం బండివట్లే.

రామా—(తిరుగఁ దుమ్ముచున్నాడు.)

దుర్యో—(కించపడి చూచుచున్నాడు.)

విష్ణు—(రామావధాని దరిజేరి యపచారించి.)

ఆ. అనువుమీటు సమయమలవడెనీకిదె. పొడుముఁబీల్చియైనఁ బడకఁదెచ్చి

ముక్కులోనఁబొసంగ నెక్కించియెనను. దొడ్డచప్పుడెసంగఁ దుమ్మవయ్య.

రామా—బాగు గానున్నది. చావును నెవనా యేమి? నాకు తుమ్మురానేరాదు. ఒక వేళ వచ్చినను నేను రెండవ తుమ్ము తుమ్మును. కావలసిన యెడల నీవు తుమ్ము.

విష్ణు—నీపుణ్యము నెమ్మదిగా మాటాడవయ్యా! దుర్యోధనచక్రవర్తి! చూచితివా బలభద్రునకు మనయందుగల ప్రేమాతిశయము?

దుర్యో—కావుననే కృష్ణుని యాటలు సాగినవి కావు.

రామా—(తుమ్ముచున్నాడు)

విష్ణు—నీపుణ్యమాయెను పెండ్లికానీయవా యేమి? నీతుమ్ముల కాల.

రామా—నేను మాటబడువాడను గాను. ఒకమాటకుఁ బదిమాటలందును. నాతుమ్ము కాలిపోవునా! నీవు కాలుదువు నీకుండలములు కాలును. ఇంక నున్నవి యన్నియు నీవే నీవే నీవే. నీవన్నియు గాలును.

విష్ణు—(సరోవముతో రామావధాని జాట్లుబట్టుకొనబోవుచున్నాడు.)

భీష్ము—విష్ణుశర్మా! కాలాతీతమగుచున్నది. ఇంకను దెరదీయ నేమి?

విష్ణు—(తెరతీసి) అబ్బాయీ! లక్ష్మణా!

లక్ష్మణ—(చూచినవలెను) ఆవవవ! అచ్చయ్యో!

దుర్యో—ఏమోయినాయనా! యిట్లు వణకెదవు. నీకేమిభయము.

లక్ష్మ— నాకేమో యెడలు కంప మెత్తుచున్నది.

దుర్యో— (పట్టుకొని) ఇయపడకు శశిరేఖయు బోలె శశిరేఖ నీవ లభించి యుండగా నిట్లు వెగుపడుదురే తండ్రీ ! నురల నొకసారి చూడుము.

లక్ష్మ— (చూచి) బాబో బాబో ! హూహూహూహూ !

భీష్మ— ఏమిరా పిల్లవాడా మతిగితి పోయినదా యేమి ! భూతావేశమైనదా !

లక్ష్మ— (మరలజూచి) తాత గారూ ! భూతముగాదు, పితాచముగాదు అమ్మయ్యా !
(పారిపోవుచున్నాడు.)

రామా— ఆహాహా ! ఇహిహి ! ఉహుహు ! హో !

(చిప్పట్లు కొట్టుచున్నాడు.)

ద్రోణ— (లక్ష్మణుని చేయిబట్టుకొని) దెవకు రమ్మ.

(పీటపై గుచ్చుండఁ జెట్టుచున్నాడు.)

లక్ష్మ— అమ్మా ! అమ్మా ! వెద్దపులి వెద్దపులి చచ్చిపోతిని. చచ్చిపోతిని మీరికి వచ్చుచున్నది. పొండు పొండు (పరుగువారుచున్నాడు.)

దుర్యో— (ముఖమున విచారముదోషఁ నిర్విణ్ణుడై) ఏమీ యీ యప్రతిష్ఠ ! మీకి మతిపోయినది. ఏమిచేయుదును. దెవులనాకి దెప్ప నందెనని. నవ్వువారికి నవ్వు నందెనని.

రామా— విష్ణుశర్మ ! ఇది నాకుమ్మమొక్క పూను. ఈ పూనునకు మతి గోయిన కొడుకునకు వివాహము చేయుచున్నాను. ఎంతశ్వాస్త్యమో కలదిహి

నీ. కుర్రతలు పురాణాలు లితిహాసములృచ్చతులఁ జెలగి పల్కరితి ఘోషించుటగాక మతియు లన్నియును సమృద్ధిబూని యొకటియై వెలగి పల్కరితి ఘోషించుటగాక హితవర్గ మంతయు నెన్నేని బోధలఁ జెలగి పల్కరితి ఘోషించుటగాక బాంధవావళి యేల వలదిది వలదని చెలగి పల్కరితి ఘోషించుటగాక

గీ. మతిచెడిన యట్టి పోషకులృప్తికియుండు । నట్టివో నగు మర్హివాహం । క్షిప్తు దంపతుల కెంచ నతిగుణి దాయకములు । కా నా సుదియం బించువేలెలదె,

బుధులారా ! బలభిక్షున కెంత యభివేక లభదెనో చూడఁ డీ.

చ. ఇతఁ డతిపక్షపాతిమున సేయుడు లక్ష్మణుండెంచు నెనవే
సుత్రమవిలాసయా సుతకు సాంచెవెలంగ నొకరి పోడిమి
న్విత యొరింపగా దులచె కిడ్దల చౌఖ్యము నెన్నఁ జిట్టి మ
ర్మతులగు తల్లిదండ్రుల నగాతు లటంచుఁ దలంపఁగా దగుట.

మతియు,

చ. ఉచితల కెట్టి కష్టముఁ నొల్లని కమ్మునగాక ! మూర్ఖుడౌ
భవుని సహింపఁగా కలెమె దంపతు లెఁగంగప్పరాను గా
వకులు గానిహో ? ముగ కాంచరాదు లవేల రాష్ట్రవై
దవ మదియేల సన్మణినిగ నురభూషణజాల మేటికెఱ.

బోలరా ! బలభద్రా ! గాయకసాయిలయిన నిట్లు స్నేహముకై నరహంస
వికృతముఁ జేయఁజాలరు.

గీ. ఎల్లివిధములఁ దగిన మేనల్లుండైన యర్జున చమాజుఁడుండఁగ నలవి విడచి
కూతు లత్కృణునటనీయఁ గోరెనతఁడు ! కూలి కెవఁడేని వినమను గ్రోలనగునె 8
మేనల్లునికిఁ బిల్ల నిచ్చుటకయి శుక్తిస్మృతు బుద్ధోషించుదుండ నవియెల్ల నిరాక
రించి వెనకొచ్చెక ము క్తుఁడును భీరువునగు నీ లక్ష్మణుఁ డెచ్చి వివాహము
జేయుటకుఁ బలభద్రుఁడు కృతార్థుడయ్యె.

ఆ. ఎన్నియెన్ని మందు లిప్పించెనేనియు ! నెన్నియెన్ని రక్షలిడుచునున్నఁ
గన్నవారివలనఁ గలిగిన గుణములు ! మారఁజాల వెట్టి మానవులకు. 9
కావున దుశ్శోధమనకిట్టి వెకిలివాఁడు పుట్టెనట చిత్తముగాదు.

ఉ. పెండిలిశూర్ప నాథ్యులయి భీష్ముఁడు దోర్బాఁడు గల్గియుండియుం
బండితులయ్యు మున్నుగను బాగుగ నిర్వృతి నాడికూటముల్
గొండొక చింతసేయకయ్యె కూర్పున వచ్చునె యేకనాడిలో
సుండెడు వారిఁగూర్చుటకు మోజునేతురె యెట్టివారలక. 10
అనియునుంగాక,

గీ. దంపతుల యానుకూల్యముఁ దలఁచుచోట ! భార్యకింపెను నొకవానిసారక శ్రేష్ఠుఁ
డగుటయుచిత్తంబుగాక వ్యత్యయమునట్లు ! కలిసినియెఱుంగుని యెట్టి కాలమహిమ.
బోనాను.

గీ. పుష్పమును నావియునుగూడి పొసఁగురీతి ! క్షీరమును నీర మొకటియై చలఁగినట్లు
ఫలమరుచియునుగూడి సొంపలయిపోల్కె. భార్యయును భర్తయొకతఁడ బరగవలయు

సీ. తనకు నాధారహా తరువరశాఖను గొడ్డంటనరికెడు కురుతియేని
తరుణిఁ గలదని తలపోసి మొసలిపై జలముదాటుఁ దలంచు నడుండునో
అలానమాసని యాత్మపాదంబున మడకరి బ ధించు మందుఁడేని
బాహు గుగ్మముజూచి పట్టుకొని బరలెంచు నేరడ్డుకొను చ తిహించుడేని

గీ. వీనిదాంపత్య మనుకూల మానసంఘఁ ! దలపఁజాలఁడు బాలిక తల్లిదండ్రు
లిట్లు కనుగొనకుండురే యంతకన్న ! కొయ్యబొమ్మకు నిక్కన్నెఁ గూర్చుండగదె.
ఎంతటివారును గొన్నియెడలఁ బొరపాటుఁ జెందుదుగు. ఏయంటే,

క. తనయకు నరసుతువైఁగల ! యనురాగము వమ్మునేయు టహాము గాదం
చును నాలభమనకుఁ దోచుచు ! ఘనతరమగు నర్చుతంబు గలిగించెనుదిక. 14

కన్యారాశిని వృషభరాశిని లంకె యెట్లు కుసుమ ? స్వతార్యాధాము
కన్య నొసఁగినవానికి మంచియెల్లఁ డెట్లవడును ! మగోర్ధనా ఏలవిచారించెకపు.

ఉ. సొమ్మునశించునప్పుడు యశోవిభవంబులు హాని జెంచుచో
నిమ్ముగ గాఢనిద్ర పొరియించును యుఖము నట్లు లీలివా

హమ్మనగల్గి తాపమున కాతతనిద్రయే మేటియో శర
ణ్యమృగుఁగాన నేగి విజనమృగు చోటఁ బరుండుమి త్తరికా.

విష్ణు—బోరారా! నీవిట్లు పేరీలుట కెవ్వరాజ్ఞయిచ్చిరి.

రామా—ఎవ్వరా! ధర్మదేవత, కన్యాదానము కాకపూర్వము నిరాఘాటముగా
మరల వివాహముఁ జేయవచ్చునని యనేక కృతు లుద్ఘోషించుచుండఁగా బల
భద్రుం డింకనయిన శకిరేఖం దీసికొనిపోయి వివాహప్రయత్నము చేయఁజేమి?
పురో—(లక్ష్మణునిఁ దీసికొనివచ్చి) కూర్చుండుము. కూర్చుండుము.

లక్ష్మ—(లేచి) (జంఝాటి. జుల్యాతాశము.)

పంచచామరము॥ బలా బలా బలా బలారి ప్రాణమైన యింతియో
కలాధినాథు రేఖయానో కంఠుచేతిబంతియో
యిలాతలంబునందు దీని యీడుచేడె గండుమే
హలాంకుపుత్రియార యెంతయందగతై చూడఁగజ్.

16

(కాగలిండుకొని) ఒలుబాబో! ఒడలు మండిపోవుచున్నది.

(నెల్లకితలం బడిపోవుచున్నాడు. సభ్యులు నవ్వుమఁ జప్పట్లుకొట్టుచున్నారు)

కృష్ణు—(మందహాసముఁ జేయుచున్నాడు)

లక్ష్మ—అడుగో కన్ను లెట్ట జేయుచున్నది. నాకు బుద్ధిలోపమువచ్చినది. మావాం
డ్రందలు నిన్ను బెండ్లియాడుమని తీసికొనివచ్చినందున వచ్చితిని. ఇంక నెన్నడు
నీవీదఁ గన్నయిన వేయను. నన్ను రక్షింపుము. (నమస్కరించుచున్నాడు)
దుర్యో—లక్ష్మణా! ఏమిగ్రహచారమిది. ఎన్నడును నట్టిపల్కులు పల్కువాడ
వుగావు. గురువర్యా! ఏమి యీపురాకృతప్రారబ్ధము. పెద్దలగు మీరందఱు
నుండియు దీసికొంటికియ నాలోచించరేమి!

ద్యోలు—మాకును మనస్సు తలడపడుచున్నది. ఎంత యాలోచించినను గారణము
తెలియరాకున్నది.

భీష్ము—మరల నొక్కసారి ప్రయత్నించిమాతము.

(లక్ష్మణునిఁజేకొని పీటపైఁ గూర్చుండఁ బెట్టుచున్నాడు.)

భీమ—మధుకరికా! చూచితివా? శకిరేఖయినట్లేయయినది. చూడుపాపమెటుల
విచారకలితురాలై యున్నదో! ముఖముచిన్నదాయెను. కన్నులనుండినీరుగారు
చుండెను. ఏదియో క్రూరనిశ్చయమును డెలుపుడు నేయార క్తవర్ణ మధికమాయెను.
దేహము చలించుచున్నది. మనస్సు వికలత్వము నొందుచున్నది. ఇంక నేమన్నదే!

మధు—కాదటే! లోకైక సుందరుడగు నభీమన్యుఁ డెక్కడ? నిర్భాగ్యుడగు
లక్ష్మణుఁడెక్కడ? లేదేపిల్లలను దున్నపోతుతో జతపఱచినట్లున్నది.

భీమ—శకిరేఖ తొల్లిజిజ్ఞాసమునఁ జేసినపాపఫలమిది. మల్లెపూవును గోరింతకంఠపయఁ
బారవేయవలసినవచ్చెనేమే?

మధు—ఈశతి కస్వాఫీనమై యూగకున్నదిగాని లేకున్న నీసంబంధము కానిచ్చునా!
భీమ—ఇప్పుడుచూడవే, మరలమారిపోయినది. అదిగో లక్ష్మణునివలచుచున్నది.
దుర్యోధ—ఇక్కడికిగలిగిన పరాభవము చాలును. ఎట్లో ఓదవి పురికిం బోదము రండు.
శశి—ఓసాధా! సర్వముఖముల విడిచియైనను నీయట్టి మనోనాధునిబూజించుట
భార్యనైన నాకుఁ బరమధర్మము.

వసంతకోకిలవృత్తిము.

(హిందూస్థానీతోడి - ఏకతాళము.)

మనోహరాంగ నాకునీదు మాటలెంతయో । మనోబుడక జేపుఁజేసె మాటిమాటికి
ధనాధినాధునూనుడైనతావకాకృతిం । గనంగఁజాలఁడొర నాదు కాంక్షదీరగా. 17

పట్నదవృత్తము.

(జగఝూటి - ఆదితాళము.)

వారువారు బలకవిందు వాటమైననీస్థితిం । డేరిమాచి కనులకర్మదీర నేడు చక్కఁగా
సారమారయుటకు నేర్పు చాలకేనునిన్నుం । గోరనైతి నహహ! నేడు గూర్చెదైవ
[మిరుల్లికా.

(శశిరేఖ ముందడుగు వేయుచున్నది. లక్ష్మణుఁడు క్రమముగా వెనుకకు తగ్గు
చున్నాఁడు. శశిరేఖ లక్ష్మణుని వీఁపువైజఱుచుచు ఘటోత్కచాక్షరముఁదాల్చి
ప్రవేశించి)

ఘటో—ఊ! పోయెదరెమి ? ఎక్కడికి బోయెదరు ! కురుకులమునకు మేకును నేను
నేడు మిమ్ములనందఱింగాలఁబెట్టి నేలరాచెద

దుర్యోధ—తాతగాదూ! నిష్కారణముగా నునలశ్శ్రమనకు మతిబోయెననుకొంటిమి.
ఇదియెక్కడిశశిరేఖ, ఇదియెక్కడి నెండ్లి! ఇదియేనో బలరామకృష్ణులు మన మీద
బన్నినమాయగానున్నది. చూచుచు రాక్షసియని తెలియలేకపోతిమి.

ఘటో—ఓరో! ధార్తరాష్ట్రా! మిమ్ములనందఱింబొరిగొనవచ్చితి. దుర్యోధనుని
వీపుఁజఱుచుచున్నాఁడు, బలరామునిఁ ద్రోచివైచుచున్నాఁడు)

లేవ—అయ్యో! మాశశిరేఖ యేది ! శశిరేఖా !

భీమ—మధు—యెల్లవోటుల వెదకితిమి ఎక్కడనుగానరాదు ఈరాక్షసుఁడెవఁడో
శశిరేఖను మాయజేసి యుండును. మనప్రాణములుండిన దరువాత చూచుకొందము
పోదమురా.

(మవ్వలను నిష్క్రమించిరి)

ఘటో—కా॥ ఔరారా యిదే భీమనందనుడ నే నాభీలమర్వారదో

స్వారస్సారఘటోత్కచుండ నిపు డీసంగా)మరంగంబునం

గౌరవాధ్యములక నృపాపశదులక గావించి పోదోలెదక

సారంగాక్షి నొసంగి లక్ష్మణున కిచ్చుఁబెండ్లి గావించురే.

19

(లక్ష్మణుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

ఘటో—ఓరీకురుకులపాంసనా! వెండివినోదముఁ జూడవచ్చినందులకై బహుమానము

గా నీనెత్తురు ద్రావి కండలు గ్రద్దల కెగుర వైచెద.

(కంఠముఁ బట్టుకొనఁ బోవుచున్నాఁడు.)

దుర్యో— భీష్మద్రోణులారా ! రండు. ఇది బలరామకృష్ణుల పన్నుగడ, దీనికి బ్రతిక్రియ తర్వాత నాలోచితము. రండు, రండు,

(దుర్యోధనుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

ఘటో— భీష్మద్రోణులారా ! మేనల్లుఁ డభిరున్ముఁడుండ నవలక్షణుండగు లక్ష్మణునకు శశిరేఖనిమ్మని రాయబాగునకు వచ్చితిరే ! నుమహూర్త నిశ్చయముఁ జేసినది మీరే కదా ! మీరు నిశ్చయించిన ముహూర్తము వివాహమున గొప్ప సందడిగా జరిగినది. హుం,

(వెంటఁ దరుముచున్నాఁడు.)

(భీష్మద్రోణులు నిష్క్రమించిరి.)

ఘటో—బలరామా ! తగుదునని దుర్యోధనునితోఁ జుట్టరికముఁ జేయఁబెనగులాడితివి. అభిరున్ముఁడు నీ కూతునకు నుగండా యె రంగవా ! నీవకృమమునకు సిద్ధపడిన న్యాయము పాదునఁబడదే దెవమా లేడే ! నేఁడు మీయందఱు లేచినదినము మంచిది. నేనును మాయమ్మ సుభద్రయు నిక్కడికిఁ బోవలదని మాన్పించితిమి గాని యభిరున్ముఁడే వచ్చియెడల నతనికిఁగల్గ బాల్య చాఁ చల్యముచేతను, మీపైఁ గల కోపమ్ముచేతను, సమరరంగముం దీ వెండ్లికెద్దల నందఱిని నేల రాచిపోవును గదా ! నేను దూగి మాలోచించి యెటులైనను ౭ ధ్వజముగల వారముగదా యని యూరకుంటిరి. పోహమ్ము ఇచ్చులచే నాయాశ్చర్యంబునకు వచ్చి శశిరేఖాభిమన్యుల వివాహోత్సవము కన్నులారఁ జూడుము.

(బలభద్రుఁడు తిలవంచినొని నిష్క్రమించెను.)

ఘటో— (శ్రీకృష్ణునకు ననుగ్రహించి)

దోధక వృత్తిములు

పాండునుమా నుభింకరవీక్షం । పండితలోక వికాసకటాక్షం

ఖండితపాప జనోద్వృషవీక్షం । చంద్రభుజం ప్రణమామి నుదత్తం

20

కాణికారణతాస్ఫుటభావం । కూర్మహవోసుర కాననదావం

నానిదహాని సమీహితనేపం । ధీరయతిం ప్రణమామి నుదేవం.

21

దీనజనావన కాన్యవిలోలం । మానిజనాధిక పాలకలీలం

ధ్యానపరాత్మ విహారసుహేలం । జ్ఞానధనం ప్రణమామి నుశీలం.

22

శ్రీకృ— (మందహాసముఁ జేయుచు) వత్సా ! పాండవహిత మొనర్చి నీజననము సార్థకపరచుకొంటివి నీవొనర్చిన కార్యమునకు మిక్కిలి సంతసించితి. నీవు వచ్చి శశిరేఖను దీసికొనిపోవుట మొదలు సర్వము నెఱుంగుదు. భవితవ్యమగు కార్యము మఱింప నశక్యముగావున నూరకుంటిని. నీవుసత్వరంబుగఁ ద్వదీయాశ్రమంబునకు వెడలి వివాహకృత్యమందు జాగరూపండ్లవై యుండుము, శుభమగుఁగార్త. నే నంతఃపురమునకు వెడలెద.

(అందఱు నిష్క్రమించిరి.)

శ్రీ

మార్కండేయస్వామినే నమః.

శ శి రే ఖా నాటకము.

షష్ఠాంకము.

(ఘటోత్కచుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

ఘటో— సేననుకొనిన వన్నియు సమకూడినవి. అభిమన్యునకు హితముచేసి కీర్తికృష్ణుని దయకుఁగూడఁ బాత్రుఁడనైతి. కాని యభిమన్యుఁడు గూడ నచ్చటి చిత్రముం జూచియుండినఁ బరితృప్తిఁబొందియుండును. సుభద్రయుఁ బరాభవ నిర్విణ్ణములయిన బలభద్రాదుల మోములఁజూచి సంతసించియుండును.

క॥ మాలేంద్రులు సెల వొసఁగమిఁ | జేతస్సంశయము గలుగఁజేయుట బంధు వ్రాతవధం బని యెంచుటఁ | జేతులకుం దీటువీరఁ జేయకయుంటిన్. 1

దీనితో నేమిపనియున్నది? మనకుఁ గార్యసిద్ధి ప్రధానము. ఇదియెల్ల మాతల్లి సుభద్ర మొదలగువారికి విన్నవించెద. ఆదె కళ్యాణ మంటపాభ్యర్థమున నెల్లట నుండిరి.

(సుభద్ర మొదలగువారు కళ్యాణమంటప సమీపమునఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

ఘటో— (సమీపించి హిడింబాసుభద్రలకు నమస్కరించుచున్నాడు.)

సుభ— ఘటోత్కచా ! నీవు సుఖముగావచ్చితివే ! నీవు వెల్లిసప్పటినుండియు నేమి గండ్రగోళము పొసఁగినదో యని మేమందఱము మిక్కిలి భయపడుచుంటిమి. కాని నీవువచ్చి కన్నుల కగపడ మావంత యంతయుఁదేరె.

ఘటో— అమ్మ నిజముగా గండ్రగోళములే జరిగినవి. ఆచమత్కారమును జెప్పెదను వినుము. సేను మరలి ద్వారకాపురమున కేగి శశిరేఖాకృతి వహించి కయ్యపై నుండ ననుదోకొని లక్ష్మణునికిం బెండ్లి నేయ నుద్యోగించిరి.

సుభ— (నవ్వి) బాగు, బాగు. తరువాత

ఘటో— నే ననేకవికృతరూపములఁదాల్చి కొంతతడవు లక్ష్మణుని భయపెట్టి తుదకు నిజరూపముతో నెల్లవారిం గాందికీకులఁజేసితి.

సుభ— అప్పు డచ్చటివా రెవ్వ రెవ్వ రేమనుకొనిరి ?

సుటో—

సీ. ప్రాణంబులుండిన బలుసాతుఁ దినవచ్చుఁ బోదమురండను భూసురులును
గడగడవడడికి యిక్కడనున్న బలిగాదు పదుండుపడుండను పార్థివులును
దిక్కుమాలినవెండి యెక్కడదాపించె జీ పదుండను వెలచేడియలును
ఏసాపమోకాని యీవేళ మొత్తులపాలైతి మనిపారు పాఠజనులు

గీ. హా! యనెడివారు దైవమా! యనెడివారు||ప్రాణములువోయిననువారు బడలువారుఁ
ద్రోక్కుడులఁ బడువారును బొక్కువారు | నైరి ద్వాగవతీపురి నట్టివేర. 2

సుభ—సుయోధనుఁడేమయ్యె?

సుటో—ఉ. చెట్టొకపిట్టయైచనిరి సేనలవారలు తోవగనకే
చుట్టము లెల్లదిక్కులకుఁ జోద్యముగాఁ బరువెత్తి రాతఁడుం
బట్టవశంబుగా కడలి పాతె బలంబున విజ్ఞవీగునా
దిట్టరు లుర్విపైబడిరి దిబ్బునదిబ్బునఁ జాపమట్టుగఁ. 3

అరుగో బలరామకృష్ణులు వచ్చుచున్నారు. వివాహమింకఁ దడవునేయఁజగతు.

బలరామకృష్ణులు ప్రవేశించుచున్నారు.

సుటో—మామగారూ! దయచేయఁడు.

కృష్ణ—అమ్మా! సుభద్రా! ఇటురమ్ము.

సుభ—[అన్నలకు నమస్కరించి నిలువబడియున్నది.]

బల—ఉ. చెల్లెల! దూరమెంచ కిటు చేసిననాదగు చెడ్డచేత నీ
యల్లమునందలంపక సముత్సుకవై యభిమన్యువెండి రం
జిల్లుచుజేసి ద్వారకను జెంది సుఖంబున నుండుమమ్మ నీ
తల్లడపాటుమానిచి హితంబొనగూర్చెద నెల్లభంగులక. 4

సుభ—అన్నయ్యా! నే నొకప్పుడు మీయాజ్ఞ నతిక్రమించిన దాననా! దుర్యో
ధనుని చెడ్డతనము నన్నింతవఱకుఁ ద్రిప్పనది. కాలవశంబున వచ్చినదానికిఁ
దలపోయనేల!

కృష్ణ—సుభద్రా! మనుష్య ప్రయత్న మెట్లున్నను దైవసంఘటనము న్నాయ
మార్గమున నడచును.

బల—అబ్బయీ! అభిమన్యుడా! యిటురమ్ము.

అభి—[నమిసింది మామలకు నమస్కరించుచున్నాడు.]

కృష్ణ—వెండి తమారుడు గాఁబోలు. [నవ్వుచున్నాడు]

బల—అబ్బయీ!

శ. దైవవిధాన మెన్నకయె తప్పుగఁజేయఁ దలంపి వెట్టి నే
కావర మొప్పు మిమ్ము దొరఁగన్విడనాడి సుయోధనాత్మజు
నాభవజహంపుగాదలంచి పట్టి నొసంగి ద సంఘుఁల్కొలి
న్నా వెడఁచెన్ నీమనమునం దలపోయకు మొక్కనాఁటికిన్. 5

అభి—మామయ్యా! నేను శశిరేఖకై యింతదవ్వు నడచినవాఁడనుకాను. మాయ
హృదయనిన యశమానవాక్యములు నాకు హృదయ శంకువులై తాటటంజేసి
ంనా నేరమిఁ జేసితిని. క్షమింపుచు.

కృష్ణ—అబ్బాయీ! నీసౌమమునకు మెచ్చితిని. శిశిరేక సఫలమయ్యె.

బల—అమ్మా! శశిరేఖ! ఇటుఁమ్ము.

శశి—[సహస్కరించుచున్నది]

కృష్ణ—

క. పట్టిన పట్టినగూడెం । బట్టి ! నీమేనబావ భావజగముఁ కే
పట్టి సుఖించుము విధి నీ । పట్టయ్యె నాన్గు కార్యపరవౌటఁగదా. 6

శశి—[తలవంచుకొనుచున్నది] .

బల—అమ్మా! లోకమునఁ దల్లిదండ్రులు తమపిల్లల ముద్దుమ్మమ్మటలు తీర్చును.
నేనట్టివాఁడఁగానైతి. నీవు నాయుద్దేశమునకు వ్యతిరేకించినను న్యాయమాన్యముఁ
నడచుటచే దైవము నీకు సహాయుఁడాయెను. ఎల్లరును సంతసించిరి. నాకు
నానందము గల్గె. నేను నిమ్నబెట్టిన చిక్కులు మాత్రము మది నుంచకుము.
కార్యసిద్ధికి సంతసించుము.

సుబ్బ—నే నిదవణకే యింద్రాదుల కడకు శుభశేఖఁ బంపితి. దైవ నిర్దిష్టంబగు
సుముహూర్తము సమీపించుచున్నది. వారును నీపాటికివచ్చుచుందురు.

[ఇంద్రాదులు ప్రవేశించుచున్నారు.]

[బలరామకృష్ణ లెనురేగి తోడ్కొనివచ్చుచున్నారు]

కృష్ణ—అమరనాయకా! త్రిలోక నానందవగు నీ యనుగ్రహ మాత్రమాలముననే
జనులు కృతార్థులగుదురు. నీవు స్వయముగా విచ్చేసి వివాహముఁ జేయించు
చుండ నీవధూవరులభాగ్య మేమని పొగడవచ్చును! కాదుకాదు. నీకుం దాత్రుం
డగు నీతనివివాహమునకు నీవు ముఖ్యుడవేగదా! అర్జునుఁ డీకల్యాణమునకు
గానినొకటి వీరుటయే గాక యాధిక్యమును గలిగిరి.

ఇంద్ర—నగుదేవాత్మజా! ఆదినారాయణుండవగు నీ వేదప్రతిపంధి వసియింతు వని
గతలలోక ప్రవృత్తి వన్నె కెక్కుఁగదా! మాద్యకులో లెక్కను నిండించువా
రుగాని కార్యనిర్వహణ ధూర్వహులుగారు. అర్జునుండు కార్యవశంబున నమ
రావతి నుండవలసివచ్చె. సర్వకార్యములకు నీవుండ నెవ్వరులేని లోటు
నెన్నఁడుఁ గలుగదు.

బల—దేవేంద్రా! ఈ ఘటాత్మకుని కతంబున యుష్మాద్భృశులెల్లరును మువ్వయిన విచ్చేసి నిర్వహింపఁదగిన యీపరిణయోత్సవము వైకల్యమువీరి శోభిల్లుచుండె. ఇంక—బౌను. ఇతని సామర్థ్య మనిర్వచనీయము. ఇంక నాలసింపనేల? వీరికిం బాణిగ్రహణోత్సవముం జరుపుఁడు. ఇదే పారిభాత మాతికలు. వధూవరుల కంతముల నుంచుఁడు.

(బలభద్రుని కిచ్చుచున్నాఁడు)

బల—(శశిశేఖరేంద్రుని) అమ్మా! ఈయభిమన్యుఁడు నీకు దైవము; కష్టసుఖసులయందు దనుకూలవయి యీతనికి నీడవలె నుండును. (శశిశేఖరేంద్రుని యభిమన్యునిచేతిలో నుంచుచున్నాఁడు, నేపథ్యమున మంగళోధ్వనులు)

ఈ ఓభరతాన్యవాయువణి! యోయభిమన్యునమార! నీకు నీ శోభనగాత్రి విచ్చితి ననుప్రియంగాఁ దలపోసి ధర్మస ద్వైభవ మిసతిం గలసి వారకచేయుము దీనితప్పు నీ నే భరియించి పౌష్కమున నేలుము వేటికక జెప్పనేటికిక. 7
(వధూవరులు పుష్పమాలిక లొండొరులు వైచికింనుచున్నారు, దేవదుండుభులు మోరియుచున్నవి, పుష్పవనము గురియుచున్నది)

లేవ—(నుభద్రునిద్వేషించి)

సీ—గాత్రముగఁ బెంచిసార మీ కన్నియ మెఱుంగదు ప్రాభత్య మింతయేని నీడ భారము నుమ్ము నీటను ముంచెనో పాలముంచెదవో యీ బాలనింక మాయ లెఱుంగదు వర్మ మెఱుంగదు నెరవైన బుద్ధులఁ గరపుమమ్మ లాతినిగా వీవు లాలించి వెంచుమా నామాయగా వీనిఁ బ్రేమఁ గనము గీ. జ్ఞాన మొనగూడు టాచిగాఁ బాన నీరు । నందను నె కోరినందు కానందమెసంగి దీని యభిలాష మొనగూడె మానవులకు । నెల్లవారికి మనము రంజిల్ల నేఁడు. 8
సుభ—వదెనా! ఇప్పుడు వ్రొత్తగాఁ జెప్పనేల, నేనెట్టివెంచిన పిల్లగాదా? లేవ—(అభిమన్యునిద్వేషించి)

క. ఎన్ని తెఱంగుల నైనకా । నిన్నే వరియించె నట్లు నేఁ డొనగూడెం గన్నియవై నెవరున ఇను । నన్నిభగాఁ దలచి యేలు సద్గుణవిభవా. 9
అభి—నాశోరికయు నట్టినియెగదా వేణచెప్పనేల?

లేవ—

గీ. తరుణిహోప్రాణనాథుడు దైవమనుచుఁ | దలంచి యాతండు కోపింప నలగజో
యత్తమానులయెడఁజాల బత్తిగలిగి | పుట్టినింటికి వన్నియఁబెట్టుమమ్మ
బల—(వహూవరులచే నిండ్రాదులకును గృష్ణునకును నమస్కరింపఁజేయుచున్నాఁ)
కృష్ణ—అన్నయ్యగారికి నమస్కరింపుడు.

(వహూవరులు బలరామకృష్ణులకు నమస్కరించుచున్నారు)

బల—ఘటోత్కచునికి నమస్కరింపుడు.

అభి—(నమస్కరించుచున్నాఁడు)

శశి—(సిగ్గుచే దూరముగా నిలవఁబడుచున్నది)

సుభ—(నవ్వుచు) అమ్మ! బావగారనియో దూరముగ నిలవఁబడితివి. పెండ్లి
దప్పులేదు నమస్కరింపుము.

(తీసికొనిపోయి నమస్కరింపించుచున్నది)

ఇంచు—

చ. ఒకపరుఁగోని యన్యులను నొల్లొక కష్టసుఖంబులేని యెం

చక యనురాగము నృదిం బొసంగఁగఁజేసి హితంబుఁగొంటివో

చకితమృగాక్షి! లోకమునఁ బానలు నీదగు సద్గుణాళి నే

ర్చుకొనవలెక హితుండగు వరుఁగొని సౌఖ్యముఁ జేర్చుచున్నట్లుకొ

అభిమన్యుకుమరా! మఱియు నీ కెట్టి ప్రియముగావలెను ?

అభి—దేవర యనుగ్రహమున సర్వముం దేకూడె. ఐన నీభరతవాక్య మగుఁగాక.

మత్తకోకిల—

ధారుణీధవు లెల్ల ధర్మవిధానరక్షలు గావుతక

సార మెంతురుగాతఁబండిత సార్వభౌములు వాక్కులకొ

వైర మూనక ప్రేమ నొండొరు వాంఛనేతురు గావుతక

భూరిసంపదలకొ జనంబులు పూనియుందురు గావుతక.

గద్య. ఇది శ్రీమన్మంత్రీపేగడ వంశపయఃపారావార రాకాసుధాకర రా
దాంకిత భుజంగరాయమాత్యసాత్రీ హరితసగోత్రీ పవిత్రీ దుర్గా మల్లిఖా
ప్రసాదరాయ వరపుత్రీ శ్రీమార్కండేయ వరప్రసాద జన్మిత కవితా ధా
మధజనవిధేయ భుజంగరాయ నాః నేయ ప్రజీతంబైన శశిరేఖానా
మందు వస్త్రాంకము సర్వము సంపూర్ణము.

